

DOĞU TÜRKİSTAN'IN

صوت تركستان الشرقية

SESİ

Voice of Eastern
Turkistan

DOĞU TÜRKİSTAN VAKFI YAYINI
3 AYLIK İLMÎ VE KÜLTÜREL
DERGİ

YIL : 13 SAYI : 55 (1998/2)

DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİ

Üç Aylık İlim ve Kültür Dergisi

Yıl : 13 Cilt: 13 Doğu Türkistan Araştırma Merkezi Yayını No: 55 (1998 / 2)

Kurucusu

ISA YUSUF ALPTEKİN

İmtiyaz Sahibi

MEHMED RIZA BEKİN

Yazı İşleri Müdürü

HAMİT GÖKTÜRK

Türk Lehçeleri Sorumlusu

ABDULHEKİM İLTEBİR

Yayın Kurulu

Prof. Mehmet Saray

Dr. Yakup Buğra

Prof.Dr. S. Mahmud Kaşgarlı

Dr. Erpolat Dönmez

İsmail Cengiz -Zeynep Engin

Abone Şartları

Yurt içi (Yıllık) : 2.000.000 TL.

Yurt dışı (Yıllık) 30 USA-50 DM

Banka Hesap Numarası

Akbank Yusufpaşa Şubesi

832-601 DHM

Baskı Ve Cilt

KUŞAK OFSET

Film ve Montaj

GÖKSU GRAFİK

İÇİNDEKİLER

Doğu Türkistan Gerçeği

M. Rıza Bekin

3

Doğu Türkistan'ın Yeraltı ve Tabii Zenginlikleri ve Stratejik Konumu

İsmail Cengiz

8

Milliyetçi Çin Döneminde Çin'in Azınlıklar Politikası ve Doğu Türkistan

Mehmet Akif Okur

13

Doğu Türkistan'da İslamiyet ve Türkler

Mümin Serbest

23

HABERLER

27

Çin-Kazak İlişkilerine Tepki

27

Kerimov'un Uygur Korkusu

28

Çin-ABD Zirvesi

28

Uygur-ABD Derneği

29

Diğer Haberler

30

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler yazarına aittir. Doğu

Türkistan Vakfı'nı ve Doğu Türkistan Araştırma Merkezi'ni bağlamaz.

Dergideki yazı ve resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.

İdare Yeri :

Millet Cad. Küçüksaray Apt. No:26/3

34270 Aksaray-İstanbul-Türkiye

Tel: 0212.521 60 02 - 534 80 67 (faks)

KAŞGAR'DA VAKİT

*"Derler ki g zelliikte
Eşsizdir Van şehrımız,
Buh ra "İlm-i Hadis",
Kaşgar "D van" şehrımız.."*

*Yer sofralarında sessiz bekleyiş
Kaşgar'dayız, bir Ramazan vaktidir.
Fergana d z ne çoktan indi g n
İdg h camiinde Ezan vaktidir.*

*Sessizlik eritmiř demiri, tuncu
Bilemiř y rekte mukaddes hıncı
Y zlerde g rmedim iftar sevinci
Bu an, ifritimin azan vaktidir.*

*Ezan'ın adı var, sed sı tutsak
Allahuekber'in nid sı tutsak
İb detler mevcut; ed sı tutsak
Kanımın iime sızan vaktidir.*

*Ne zamandır g neřlerim k sufca
Er dođmuyor Satuk Buğra vasıfca
Has h cipler yetiřmiyor Yusuf'ca..
İrfan tarlamızın hozan vaktidir.*

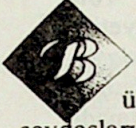
*Kutlu ocaklarda yanmıyor odum
Bacalardan y ce t tm yor d dum
Dil tahtımın şehin şahı Mahm d'um!.
T rkistan'da T rk' n haz n vaktidir.*

N. Yıldırım GENçOSMANOđLU

DOĞU TÜRKİSTAN GERÇEĞİ

M. Rıza BEKİN*

Bugün, esaret altında bulunan, bir ülkeyi ve o ülkede yaşayan soydaşlarımızı, kardeşlerimizi hatırlatmak ve bildiğinize emin olduğum sorunlarımızı tekrar bilgilerinize sunmak üzere; huzurlarınızdayım.

Bu ülke, Türklüğün ana yurdu Doğu Türkistan'dır.

Doğu Türkistan'ı ve orada yaşayan kardeşlerimizi hatırlamak, sorunlarına ilgi duymak, gündeme getirmek; bugünkü İnsan Hakları ve Evrensel Hukuk çağında her şeyden önce insanî bir görevdir. Ayrıca millî bir vazife ve dinî bir vecibedir.

1.828.418 km² yüzölçümü ile Asya'nın merkezinde yer alan bu kadim Türk vatanının yani Doğu Türkistan'ın, bu tarihi ve coğrafi adı; 1876'daki Çin-Mançur istilasından sonra 1884'te "Yeni Toprak" anlamına gelen "Şincang" olarak değiştirilmiş ve 1949'da vuku bulan Komünist Çin işgalinden sonra da 1955 yılında "Şincang Uygur Otonom Bölgesi" adıyla bugünkü idari statüsü kazanılmıştır.

Avrupalı strateji alimlerinde Asya'nın kalbi "Pivo of Asia" olarak nitelendirilen bu esir ülke; jeopolitik ve stratejik konumu, fizikî coğrafyası, tarihî geçmişi, etnik yapısı, kültürel değerleri ve dinî inançları ile Türk-İslam dünyasının ayrılmaz bir parçasıdır.

Uluslararası ilişkiler açısından Doğu Türkistan; kuzeyde Rusya, batıda Batı Türkistan'ı oluşturan Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan; güneyde Afganistan, Pakistan, Hindistan ve Tibet; doğuda Çin; kuzeydoğuda Moğolistan ile ortak hududa sahip olması dolayısıyla Orta Asya'da çok önemli bir stratejik konuma sahiptir. Uzakdoğu ile Avrupa'yı, Sibiryaya ile Güney Asya'yı birbirine bağlayan tarihin en eski "İpek Yolu" diye bilinen büyük ticaret yollarının kavşağı

*Emekli General, Doğu Türkistan Millî Merkezi Koordinatörü

durumundadır.

Uzun tarihi boyunca Doğu Türkistan; İç ve Orta Asya'da kurulmuş olan Türk İmparatorluklarının ve Hanlıklarının merkezi veya asıl unsurunu teşkil eden "Feodal Krallıklar" olarak var olmuştur.

Örneğin; MÖ. 8-3 asırlarda İskitler'e, MÖ. 300-MS. 93 yıllarında Hunlar'a, 522-744 döneminde Göktürk İmparatorluğu'na, 744-840 devresinde Uygur Devleti'ne, 751-870 Karluk ve Karahanlılar İmparatorluğu'na ve Saidiye Hanlığı'na (1509-1679) bu Türk yurdu, merkezlik yapmış ve önemli vazifeler ifâ etmiştir.

Çin ile Doğu Türkistan arasında (o devirde Çinlilerce kullanılan adıyla "Hsi yu = Bau Ülkesi") kayda geçmiş ilk temas Çin İmparatoru Wu-Ti'nin elçisinin MÖ: 139-119 yıllarında bölgeyi ziyaret etmesiyle başlamıştır.

8. ve 18. asırlar arasındaki bin yıllık bir dönem Çin İmparatorluğu ile önemli derecede kültürel ve siyasi işbirliğinin gerçekleştirildiği bir barış dönemi olmuştur.

Ancak bu barış dönemi, Doğu Türkistan'ın 1759 yılında, Çin-Mançu İmparatorluğu'nun işgali ile son bulmuştur. İlk Çin istilasının vuku bulduğu 1759'dan bu yana Doğu Türkistan'da müstevliye karşı 200'den fazla silahlı ayaklanma olmuş ve bu millî direnişler sonrasında kısa süreli de olsa halkımız üç defa hürriyetin tadını tatma fırsatını bulmuştur.

1863'te bağımsızlığına kavuşan Doğu Türkistan'da Yakup Han Bedevlet'in başkanlığında "Doğu Türkistan İslam Devleti" kurulmuş ve bu devlet; Türkiye, İngiltere ve Rusya tarafından resmen tanınmıştır. Yakup Beg, Osmanlı padişahu Sultan Abdülaziz'e beyat etmiş, onun adına hutbe okumuş ve para

çıkarmıştır. Ancak bu bağımsız Türk devletinin ömrü kısa sürmüş ve 1876 yılında Çin-Mançu devletince yeniden işgal edilmiş ve 1884'te Şincang (Yeni Toprak) adıyla Çin İmparatorluğu'na bağlanmıştır.

Doğu Türkistan halkının yıllardır müstevli Çin yönetimine karşı duyduğu nefret ve biriken kin; gelişen milli benlik ruhu ve 20. asrın başlarında Orta Asya'da oluşan ceditçilik (tecdit) ve uyanış hareketlerinin etkisiyle, 1930'lu yıllarda genel millî galeyana ve eyleme dönüşmüştür. Bu millî galeyanın ve topyekûn ayaklanmanın neticesinde 1933 yılında Kaşgar'da Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti kurulmuş, böylece; Doğu Türkistan halkının bir asra yaklaşan bağımsızlık hasretini gidermek için tarihî bir fırsat doğmuştur.

Bu devletin ilk işi. Türk dünyasının kalesi Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile temas kurmak olmuştur. Bu yeni cumhuriyetin Dışişleri Bakanı Kazım Can Hacı, Hindistan'dan Ankara'ya çektiği bir telgrafla, Doğu Türkistan'da yeni bir Türk devletinin kurulduğunu bildiriyor ve "Gök Bayrak'tan Al Bayrağa Selam" mesajı ile bağlılığını sunuyordu.

Büyük ümit ve uzun yılların beklentisi ve on binlerce vatan evladının kanları ile kurulan bu cumhuriyetin ömrü çok kısa olmuştur. Bu cumhuriyeti; bir yandan Sovyet Rusya'nın geleneksel Asya politikası ve Batı Türkistan'a örnek teşkil edebilir endişesiyle giriştikleri silahlı müdahaleler, bir yandan Çinliler, diğer yandan da Tunganlar'la sürdürülen savaşlar sonucu Doğu Türkistan tarihine acı vakalarla dolu sayfalar bırakarak 1937'de sona ermiştir.

Ülkeye hakim olan Çinli vali General Şingsi Say, 10 yıl ülkeyi terör ve talanla yönetmiş; Cumhurbaşkanı Hacı Niyaz Hacı ve Başbakan Sabit Damolla başta olmak üzere 300.000 kişiyi tutuklayarak bunların çoğunu çeşitli işkencelerle öldürmüşlerdir. Hoten Emiri Mehmet Emin Buğra ve Başkomutan Mahmut Muhtî yurtdışına çıkarak mücadelelerini sürdürmüşlerdir.

Zulme ve teröre dayanamayan ve

direnişe geçen halk; 1944 eylül ayında Gulca şehrinin Çinlilerden temizlemiş, "Üç Vilayet İnkılabı" olarak bilinen bu ayaklanmalar neticesinde Doğu Türkistan'ın Altay, Çöçük ve Gulca vilayetlerinde bağımsızlığa kavuşan Doğu Türkistan Türkleri, Ali Han Töre Başkanlığı'nda Doğu Türkistan Cumhuriyeti'ni kurmuştur. *Milletimiz Türk... Dinimiz İslam... Vatanımız Türkistan...* parolasını ilke edinen bu Türk Cumhuriyeti'nin de ömrü uzun olmadı. Bütün Çin'e hakim olan Komünist Çin kuvvetleri, 1949'da, Stalin'in de onayı ile Doğu Türkistan'a girerek bu tarihî Türk ülkesini resmen işgal etmiştir.

SOSYAL YAPI VE NÜFUS DURUMU

Doğu Türkistan halkı; Türk dilinin muhtelif lehçelerini konuşan ve fonotikleşmiş Arap alfabesini kullanan Uygur, Kazak ve az sayıda Kırgız, Özbek gibi müslüman Türk boylarından oluşmaktadır. Halk, Türk-İslam geleneğine ve inancına sınıksız bağlıdır.

1949 yılında Komünist Çin orduları, Doğu Türkistan'ı işgal ettiklerinde bu ülkede azınlık milletlerin sayısı (çoğu Çinli olmak üzere Mançur, Şive, Moğol) 600.000 civarında olup, Doğu Türkistan nüfusunun % 6'sını teşkil ederken, günümüzde akın akın getirilen Çinli göçmenler sebebiyle, müslüman Türk, kendi ülkesinde "azınlık" haline düşürülmek üzeredir. "Üretim ve İnşaat Ordusu", "Güvenlik Birlikleri" gibi değişik isimler altında getirilen Çinli göçmenler, ülkenin en münbit bölgelerine yerleştirilmektedir. Urumçi, Aksu ve Kuça gibi şehirlerde Çin nüfus oranı % 80'i aşmıştır. Nüfusu 1 milyonu bulan "yeni Çin şehirleri" kurulmuştur. Ayrıca 5.000 kadar maden sahasında "küçük yerleşim bölgeleri" tesis edilmiş, buralara iskan edilen Çinliler'e özel siyasî ve ekonomik imtiyazlar verilmiştir. Yerli ahali ise bölgeyi terke zorlanmaktadır.

Devlet dairelerinde ve yerel yönetim birimlerinde ve sanayi tesislerinde çalışanların % 95'i Çinli'dir. Doğu Türkistan'a yerleşen bu Çinliler; toplum güvenliğini, huzurunu bozmakta, çevreyi tahrip etmekte, yerel

ekonomiyi ve geleneksel sanayii yok etmektedirler. Çin yöneticileri, 2000 yılında bölgedeki Çin nüfusunu üç misline çıkarmak zorunda olduklarını ifade etmişlerdir.

EKONOMİK DURUM

Doğu Türkistan; petrol, wolfram, altın, kömür, uranyum gibi stratejik yeraltı ve yerüstü zenginliklerine sahip bir ülkedir. Bütün Çin'de mevcut 148 çeşit madenin 118 çeşidi Doğu Türkistan'dan çıkarılmaktadır. Doğu Türkistan'da şimdiye kadar 5.000 yerde maden ocağı bulunmuş olup; bu, Çin'deki toplam maden ocaklarının % 85'ini teşkil eder.

Yaklaşık 500 bölgeden "Petrol", 30 bölgeden "Doğal gaz" çıkarılmaktadır. Petrol rezervi 8 milyar ton olarak tesbit edilmiş ve her yıl 10 milyon ton petrol Çin'e taşınmaktadır.

Çin'in kömür rezervinin yarısı Doğu Türkistan'dadır. Yıllık "altın" üretimi de; 360 kg civarındadır. Uranyum, volfram gibi stratejik madenlerle, tuz ve renkli kristal taşları Doğu Türkistan'ın başlıca yeraltı ürünlerindedir.

150 bin km² tarım arazisine ve bir o kadar ekilebilen toprağa ve 12 bin km² genişliğinde ormanlık alana sahip Doğu Türkistan yaylalarında 60 milyona yakın küçük ve büyükbaş hayvan beslenmektedir.

Bu doğal kaynakları bakımından dünyanın en zengin ülkelerinden sayılması gereken Doğu Türkistan, maalesef şu anda "geri kalmış bir ülke" hüviyetinde olup; müslüman halkı kendi topraklarında fakir ve zaruret içinde yaşamaktadır. Bunun başlıca sebebi; bu zenginliklerin talan edilmesine Çin'e taşınması ve ülkede kurulu bütün sanayi tesislerinden sağlanan gelirin Pekin kasalarına aktarılmasıdır. Nitekim, Çin yöneticileri, Çin'in hammadde zenginliklerinin % 85'inin Doğu Türkistan'dan elde edildiğini itiraf etmektedirler. Ülke sanayi kuruluşlarında çalışanların % 90'ını ve Petrol tesislerinde çalışanların % 99'unu bölgeye yerleştirilen Çinliler oluşturmaktadır. Bu bakımdan Müslüman Türkler arasında işsizlik oranı çok yüksektir.

Kısacası; Doğu Türkistan dünyanın en zengin ülkelerinden biri olmasına rağmen, belki en fakir olan ülkedir...

Eğitim alanında da eşitsizlik sürmektedir. Urumçi Üniversitesi'nde okuyanların % 20'si müslüman Türk, % 80'i Çinli'dir.

Müslüman halk, devletin sağlık hizmetlerinden mahrumdur. Çinli nüfusun % 95'i devletin ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanmasına karşılık, Müslüman Türkler'in yararlanma oranı ancak % 12 civarındadır. Kalanı, % 88'i ücrete tabidir.

MÜSLÜMAN TÜRKLER'E UYGULANAN DOĞUM KONTROLÜ

Çin Hükümeti, Doğu Türkistan'da Müslüman Türk nüfusunun artmasına mani olmak için, "doğum kontrolü kanunu"nu acımasızca uygulamaktadır. Bu kanuna göre; şehirlerde oturanların 2, köylerde oturanların 3'ten fazla çocuk sahibi olmaları yasaktır. Bu yasağa uymayanlar çok ağır cezalarla cezalandırılmaktadır. Geniş kırsal kesimlerde yasağa uymayan kadınlara; hiç bir sılıh tedbir alınmadan toplu kürtaj operasyonları yapılmaktadır. Hamile kadınların çocukları zorla karınlarından çıkarılarak öldürülmektedir. Kural dışı doğan çocuklara isim verilmemekte, vatandaşlık hakkı tanınmamaktadır. Dini inançlarına uyarak, yönetimin bu konudaki yasaklarına karşı gelenler ise hapsedilmektedir. 1991 yılında Hoten vilayetinin Karakaş ilçesinde zorunlu kürtaja tabi tutulan annelerin sayısı 18.765'tir. Bu rakam, bu ilçede anne adaylarının % 49'unu teşkil eder. Doğum yasağını tam kontrol edebilmek için 1992'de bu bölgeye 432 Çinli memur tayin edilmiştir.

NÜKLEER DENEME VE ÇEVRE SORUNU

Çin'in en büyük nükleer merkezi ve deneme alanı Doğu Türkistan'dadır. Hükümet, hiçbir konuyu tedbir almaksızın, bölgede nükleer denemeler yapmaktadır.

1964'ten bu yana 11'i yer altında olmak üzere bugüne kadar (bilinen) 46 nükleer deneme yapılmıştır. En son nükleer deneme ise 1996 yılının Ağustos ayı içinde gerçekleştirilmiştir.

Atom denemeleri sonucunda; çevre kirlenmekte, tabiat ve ürünler tahrip olmakta, halk çeşitli hastalıklara yakalanmakta, çocuklar ise sakat doğmakta veya ölmektedir.. Bu tehlike ve tehdit karşısında halk tamamen savunmasız ve korunmasızdır. Sebze ve meyve çeşitlerinde azalma ve radyoaktif etkiler görülmektedir. Nitekim; Batı ülkelerinin Çin'den ithal ettikleri Doğu Türkistan menşeli kuru yemişlerde radyasyon tesbit etmeleri üzerine, Doğu Türkistan kaynaklı ürünlerin ithalini yasaklamaları, bunun bir kanıtıdır. En son gelen haberlere göre kavun ve karpuzların bir elma kadar küçüldüğü öğrenilmiştir. Ayrıca, Çin Hükümeti hiç çekinmeden diğer ülkelerin nükleer artıklarını ve çöplerini ekonomik menfaat karşılığı kabul etmiş ve bu konuda antlaşmalar imzalanmıştır.

KOMÜNİST YÖNETİMİN DİN POLİTİKASI

1949'da Komünist rejimin Doğu Türkistan'a girmesiyle, yeni bir terör ve baskı rejimi başlamıştır. Dinî vecibelerin yerine getirilmesi yasaklanmış, ibadet yerleri, dinî ve millî eğitim yapan okullar, medreseler kapatılmış, kutsal dinî kitaplar yakılmış, ulemâlar ve yurdun ileri gelenleri tutuklanmış, çoğu öldürülmüştür. Genel Vali Burhan Şehidi 1952'de çoğu din adamlarından oluşan 120.000 kişinin idam edildiğini açıklamıştır.

Mao'nun ölümünden sonra uygulanan "açık yumuşama" politikası Doğu Türkistan müslümanlarına bir ölçüde dinî ve millî hoşgörü içinde yaşama imkanı vermiştir. Bu ortamı fırsat bilen müslüman halk 1980'li yıllarda yıkılan camileri onarmaya, yakılan kutsal kitapları temine çalışmışlardır. Ancak, bu hoşgörü dönemi kısa sürmüş, yeniden dinî faaliyetler yasaklanmış; okullar, medreseler kapatılmış, hocalar talebeleriyle birlikte

hapsedilmişlerdir.

Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin "Şincang'ın İstikrarının Korunması" hakkındaki çok gizlilik dereceli 19-03-1996 tarihli kararında Din ve Eğitimle ilgili maddeler şöyledir:

"Dinî faaliyetler mutlaka devletçe kontrol edilmelidir. Bütün özel dinî eğitim kurumları kapatılmalıdır. ÇKP üyelerinin dinî faaliyetlerle iştigal etmeleri kesinlikle yasaklanmalıdır. Halk, kesinlikle dinî propagandalara karşı korunmalıdır. ÇKP faaliyetlerine katılmayanlar derhal partiden ihraç edilmelidir.

Bilim adamları, öğretim üyeleri ve öğrencilerin karşılıklı mübadeleleri işlemlerine süratli şekilde ve kesin olarak son verilmeli; Şincang'daki her kademede, her çeşit eğitim ve öğretim kurumlarında ne suretle olursa olsun yabancı temaların ders olarak okutulması, bundan böyle kesinlikle yasaktır. Şincang'dan dış ülkelere gönderilecek öğrenciler kesinlikle titiz bir şekilde seçilmelidir. Seçilenler de parti yoluna sadık olmaları için uyarılmalıdır; öğrenim masraflarını kendileri karşılamak suretiyle yurt dışında öğrenim görecektik öğrencilere kesin olarak sınırlamalar getirilmelidir. Şincang'daki ilk ve orta dereceli okulların dış ülkelerde aynı seviyedeki okullar ile ilişkiler kurmaları da kesinlikle yasaklanmalıdır. Yukarıdaki prensiplere uymayan öğretim kurumları kesinlikle kapatılacak, okulun idarecileri ile öğretmenler sert bir şekilde cezalandırılacaktır."

Öte yandan, İslam Ülkeleri'ne açılmak gayesiyle; bu ülkelere hoş görünmek için, büyük şehirlerde birkaç camii süsleyip ibadete hazır tutarak aldatmaca tedbirler almaktadır. Hacca, hükümetçe seçilen kişiler gönderilmektedir. Hacı kabileleri on'ar kişilik gruplar halinde tertiplenmekte olup, her grubun başında bir komünist sorumlu bulunmaktadır. Dış ülkelere özellikle İslam Ülkeleri'nden kitap, dergi gibi basılı ve video bantı gibi görüntülü dökümanların girmesi yasaktır.

Tüm baskılara ve din aleyhtarı propagandalara rağmen 46 yıldır Doğu

Türkistan'da "Allahu Ekber" diyen ezan sesleri susturulmamıştır...

Doğu Türkistan halkı; Çinliler'den sosyal ve kültürel ilişkilerden nefret edercesine kaçınarak pasif mukavemetin en iyi örneklerini vermekte, imkan ve fırsat buldukça da tepkilerini aktif olarak göstermektedirler.

1953,55,57,62,67,69,70 ve 85 ile 1989 yıllarında vuku bulan dinî ve millî hareketler dünya basınında yankılar uyandırmıştır... 1990 yılında yüzlerce mücahidin şehadetiyle son bulan "Barın Ayaklanması" ve nihayet, 4 Şubat 1997 tarihinde Gulca'da başlayıp, ülkenin birçok kesimlerine sirayet eden millî direniş hareketleri, Doğu Türkistan'da Müslüman Türk'ün asırlardır kökleşen millî ve dinî inançlarının sökülüp atılmayacağını gösteren bir cevaptır.

Hâlen, yer yer devam etmekte olan bu insanca yaşama ve varolabilme mücadelesi; korkunç işkencelerle ve acımasız tedbirlerle bastırılmaya ve susturulmaya çalışılmaktadır.

Bu olaylar, hür dünya basınına aksetmiş ve resmi makamlarca da "Çin'in Uygur Özerk Bölgesi'nde ciddi insan hakları ihlalleri vardır. Hür dünya bu olaylara ilgisiz kalmaz ve kalmamalıdır" şeklinde beyanatlarda bulunulmuştur.

Netice itibariyle, tüm baskılara rağmen insanlık şeref ve haysiyetiyle asla bağdaşmayan ağır bir esaret ve müstemleke zihniyetinin uygulandığı Doğu Türkistan'da 26 milyonu aşkın bir Müslüman Türk toplumu "var olma mücadelesi"ni sürdürmektedir.

Her toplumun, her milletin en tabii hakkı olan, "inanç ve ibadet hürriyeti"nden, kültürel haklarından bugünkü insan hakları ve evrensel hukuk çağında, Doğu Türkistan halkı tamamen mahrum durumdadır. Manevî değerlere kavuşma ve varolabilme mücadelesi vermekte olan bu mazlum milletin Türk-İslam dünyasından, Hür alemde çok acil ilgi ve yardım beklemekte olduğunu bilgilerinize sunmak isterim.

DOĞU TÜRKİSTAN'IN YERALTI ve TABİİ ZENGİNLİKLERİ ve STRATEJİK KONUMU

İsmail CENGİZ*

İRİŞ:

Avrupalılar'ın "*Pivot of Asia*" yani "*Asya'nın mihveri*" olarak nitelendirdiği, "*İpek Yolu*"nun odak noktasını oluşturan Doğu Türkistan, bu coğrafi konumu ile yüzyıllardır doğudan batıya, batıdan doğuya ticaretin yükünü taşımış tarihi Türk bölgesidir.

1949 yılından bu yana Çin Halk Cumhuriyeti işgal ve istilası altında bulunan; yeraltı ve tabii kaynaklar bakımından oldukça zengin bir ülke olan Doğu Türkistan'da şimdiye kadar 600 noktada kıymetli maden rezervlerine rastlanılmış olup, 118 çeşit maden tesbit edilmiştir.

Çin nüfusunun yaklaşık % 25'ini besleyen bu bölgenin ürünlerinin ihracatından elde edilen gelirin sadece % 10'luk payı Doğu Türkistan için kullanılmakta, geri kalanı da Pekin kasasına aktarılmak suretiyle, nükleer denemelere sarf edilmektedir.

Zengin tabii kaynaklarına ve çeşitli mahsule rağmen, soydaşlarımız kendi topraklarında sefalet içinde yaşamlarını sürdürmekte, boğaz tokluğuna çalışılmaktadır.

Modern strateji bakımından; denizlerden çok uzak olması, yüksek dağlarla ve çöllerle çevrili bulunması itibarıyla dünyada eş bulunmayan "*savunma ve saldırı merkezi*" özelliğini taşıyan Doğu Türkistan, nükleer çalışmalarda kullanılan uranyum, wolfram, tungsten gibi stratejik madenler ve petrol, doğal gaz, kömür, molibden gibi yeraltı kaynaklarıyla gelecekte "*stratejik sanayi merkezi*" olma durumundadır. Nitekim Çin yönetimi, bölgenin kuzeyinde, Karamay ve çevresinde bu yönde çalışmalarını yoğunlaştırmış durumdadır. Ayrıca bölgenin güneydoğusunda faaliyet gösteren "Nükleer

*Doğu Türkistan Millî Merkezi Genel Sekreteri

Araştırma Merkezi"nin varlığı ve 1996 yılı içinde Rusya ile imzalanan "*Nükleer İşbirliği Sözleşmesi*", Doğu Türkistan'ın yeraltı ve tabii kaynaklar bakımından zenginliğine işaret etmektedir.

Batıdan doğuya, hatta güneye doğru olan askerî hareketler için son derece uygun bir bölge olan Doğu Türkistan'ın 2000'li yıllarda doğu ile batı arasında kara ve hava ulaşımında geçmişte olduğu gibi önemli roller üstleneceği bir gerçektir. Nitekim Türk-Sib. demiryolunun ikinci ayağı Doğu Türkistan'a uzatılmıştır. Tamamlandığında Moskova'dan Pekin'e kadar uzanan demiryolu sayısı ikiye çıkacaktır. Böylece İstanbul ile Honkong arasında ulaşım bağlantısı kurulmuş olacaktır ki, bu, İpekyolu'nun modern anlamda yeniden canlandırılması demektir.

Çin yönetiminin baskıları yoğunlaştırması ve en önemlisi geçici işçi adı altında 2 milyona yakın eğitilmiş silahlı milis güçlerini aileleriyle birlikte bölgede ve bilhassa sınır noktalarında iskan etmesi ve bölgeye sürekli Çin göçünü planlı olarak teşvik etmesi Doğu Türkistan'ın ekonomik açıdan ne derece stratejik önemi olduğunu gösteren delillerdir. Bir diğer ifadeyle Çin yönetiminin 1949 yılından bu yana işgali altında tuttuğu bu bölgedeki soydaşlarımızı kendi potasında eritmek için sarfetmekte olduğu gayretlerin, daha doğru bir ifadeyle soykırım politikasının temelinde işte bu stratejik önemi haiz zengin kaynaklar yatmaktadır.

"*Heartland'a hükmeden, dünya adasına, dolayısıyla dünyaya hükmeder.*" diyen İngiliz coğrafyacısı H. Mackinder'in "*Heartland*" diye tarif ettiği yer, Doğu Türkistan'ı da içine alan bugünkü "*Merkezi*

Asya" bölgesidir. Yani kurulmasını ümitle beklediğimiz "Uluğ Türkistan"dır...

"Sisteme hayat veren bölge" manasındaki "Heartland"ın odak noktasını oluşturan Uluğ Türkistan'ın doğusunu teşkil eden Türkler'in anayurdu Doğu Türkistan'ı tüm bu özelliklerinden dolayı "Yeni Çin Heartland'ı" diye tarif etmek mübalağa olmayacaktır...

TABİİ KAYNAKLAR

A) TOPRAK:

Genelde dağlık ve çöllerden oluşan bölgede ekilebilir topraklar 195 milyon hektar olup, ülke topraklarının sadece % 13'ünü teşkil etmektedir.

Ancak tarım yapılan toprakların yarıdan çoğu, Çin Komünist Partisi ve Çin Halk Kurtuluş Ordusu denetimindeki Devlet Çiftlikleri'ne aittir.

Genellikle çölleşmiş olan bu bölgede nüfus başına düşen ekilen toprağın yüzeyi 0.28 hektar civarındadır. Çünkü su kaynakları yeterince değerlendirilmemekte ve en azından eşit dağılımı yapılmamaktadır. Mesela ülkenin güneyinde Taklamakan Çölü'nün kıyısında yer alan tarihî Hoten şehrinde yaşayan halkın % 17'si suya hasrettir.

Ülkenin güney bölgesinde 1949 yılında ekilebilir arazi oranı % 62.77 iken, bu oran 1990'larda % 40'lara gerilemiştir. Evet, yaklaşık 3 milyon hektar ekili arazi, doğal afetler ve nükleer denemeler sonucu zarar görmektedir ki, bu ekilebilen toprakların % 1'ine tekabül etmektedir.

B) SU:

Yeraltı su kaynaklarının toplam rezervi 20 milyar m³tür. Akarsu, barajlar ve göllerin toplam yüzeyi 70 milyon km² olup, akarsu kontrol sistemleri ilkel olduğu ve bu sektöre gerekli yatırım yapılmadığı için, bu tabii su kaynağından yeterince faydalanma imkanı olmamaktadır. Bu yüzden akarsuların % 25'i dış ülkelere, % 30'u ise yeraltına gitmekte, kalan % 45'lik kısmı ancak kontrol edilebilmektedir.

Barajlardaki toplam su rezervi 4.4 milyar m³tür. Bu su ile 1.235.000 hektar arazi

sulanabilmektedir.

Ne varki bu su kaynaklarından soydaşlarımızın yeterince yararlanmasına izin verilmemektedir. Set, baraj gibi önlemler alınmadığı için bilhassa karların erimesi döneminde meydana gelen sellerde yüzlerce soydaşımız ölmekte, ekinler, yerleşim birimleri ve çevre zarar görmektedir.

C)ORMAN:

Ülkede üç önemli ormanlık alan mevcuttur. Bunlar, Altay ormanları, Tanrıdağ ormanları ve Toğrak ormanlarıdır.

Mevcut ormanların toplam yüzölçümü 2.9 milyon hektar olup, ülke topraklarının % 1.8'ini teşkil eder. (Genel olarak ormanlık sahaların ülkenin yüzölçümüne nisbeti ise % 13'tür.) Bu ormanların 1.430 milyon hektarlık kısmı normal, 195 bin hektarı ise çalılıklardan oluşur.

Toplam kerestelik ağaç rezervi 250 milyon km³ olup, kişi başına 16.7 m³ kereste ve 1.1 hektar orman isabet etmektedir. Yılda yakacak odun olarak 3.2 milyon ton ağaç kesilmektedir.

Doğal afetler ve nükleer denemelerden dolayı her yıl yaklaşık 2 milyon m³lük orman alanı yok olmaktadır

YERALTI ZENGİNLİKLERİ

Yeraltı ve tabii zenginlikler açısından Çin sınırları içinde birinci önemli bölge olan Doğu Türkistan'ın bu hususiyeti II. Dünya Savaşı'ndan önce yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır. "O zamanki araştırmalar neticesinde Çungarya'nın kuzeybatısındaki dağların altın madeni, kömür, demir, bakır ve petrol ihtiva ettiği ve Altay bölgesinde çok zengin taş kömürü yataklarının bulunduğu anlaşılmıştır. O zaman bunlar gayet iptidai vasıtalarla çıkarılıp sarfediliyordu. Yeni araştırmalar eski araştırmaların neticelerini teyid etmiş ve bilhassa Doğu Türkeli'nin petrol bakımından zengin bir bölge olduğu meydana çıkmıştır (Doğu Türkistan, Prof. Dr. Ahmet Ardel, Türk Kültürü No.8, Sh.31). Nitekim 1966 yılında Çin, petrolün % 30'unu Doğu Türkistan'dan elde etmiştir (Doç. Dr. Y.

Dönmez, Türk Dünyası'nın Coğrafyası, Sh.89). 1974'e gelindiğinde ise sadece Karamay yöresinde senede 1.036.000 ton petrol üretilmiştir (News week 27.10.1975).

1934-1943 yılları arasında, Ruslar'ın Doğu Türkistan'daki geçici yönetimi döneminde yapılan araştırmalar sonucu ülkenin 5 yerinde uranyum, 5 yerinde wolfram, 13 yerde kalay, 32 yerde kurşun, 5 yerde altın, 456 yerde demir, 70 yerde kömür, 2 yerde civa ve 6 yerde amonyak bulunmuştu. (*İ. Y. Alptekin Doğu Türkistan Davası. Sh. 38*)

Ülkenin Çinliler tarafından işgalinden sonra 1953 yılında Çin Hükümeti 26 km²'lik bir sahada maden araştırması yaptırmıştır. (*27.2.1953 Urumçi Radyosu haberleri*)

Tüm bu araştırmalar, daha sonra yapılan araştırmaları teyit etmiş, mesela sadece petrol sahasının bütün Doğu Türkistan'a nisbetle, dörtte bir olduğu tesbit edilmiştir. The Muslim World adlı derginin 28 Ekim 1972 tarihli nüshasında "Doğu Türkistan'daki petrol rezervlerinin İran ve Irak'taki rezervlerin on misli büyüklüğünde olduğu" belirtilmiştir.

1960'lı yıllara gelindiğinde yapılan araştırmalar ciddi boyutlara ulaşmış oldu. Bu dönemde 88 çeşit maden rezervine rastlanıldığı Çinli makamlar tarafından belirtilmişti. 1960 yılında tesbit edilen maden yataklarını gösterir haritalar yapıldı. Ancak dört yıl sonra yayınlanan haritada maden yataklarının sayısının dört yıl öncesine nazaran iki kat artış gösterdiği görüldü. 1964 yılında yayınlanan haritaya göre; ülkenin 25 yerinde zengin altın madeni yatakları, 12 bölgede petrol yatakları, 7 yerde bakır madeni, 9 yerde Gypsum madeni, 7 yerde kurşun madeni, 5 yerde Tungsten madeni, 2 yerde Sülfür madeni, 5 yerde Yeşim taşı yatakları, 10 yerde demir yatakları, 24 yerde Salt Field madeni, 26 yerde kömür yatakları, 3 yerde Uranyum madeni, 1 yerde Molibden madeni tesbit edilerek işletilmeye başlanmıştır. (*China Atlas, 1964*)

Daha sonraki yıllarda yürütülen bilimsel çalışmalar sonucunda Doğu Türkistan'da hemen hemen bütün madenlerin

mevcut olduğu ortaya çıkmıştır.

1990 yılı itibarıyla bölgede yaklaşık 120 adet maden bulunmuştur. (Timur Davamat'in kitabından) Bir diğer kaynağa göre ise 122 adet maden çeşidine rastlanılmış olup, aynı kaynağın ifadesine göre tüm Çin'deki maden çeşitlerinin % 81.3'ü Doğu Türkistan bölgesinden elde edilmektedir.

Tesbit edilen maden rezervleri arasında resmi kayıtlara göre; Berilyum, Mika, Feldspat, Kaolin, Serpantin, Sodyum Nikrat ve Vermikülit tüm Çin ülkesinde birinci sırada yer almaktadır. Seziyum, Dolomit, ve Balzat üçüncü sırada; Petrol ve kömür beşinci sırada; Bitümlü şist zifti, Bizmut, Glauber Tuzu, Tantal, Manganez, Nikel, Tuğla, Kiremit için kil, çimento için kayağan taşı, Sofralık tuz, Niyobiyum ve Titanyum ilk on sırada yer almaktadır.

Bunlar resmi rakamlar olup, bazı gerçekler gizlenmeye çalışılmaktadır.

Mesela varlığı kanıtlanmış kömür kaynakları 1.600 milyar tona ulaşmış olup, ülkenin toplam rezervinin % 35.9'u (veya % 40) ile tüm Çin'de ilk sırayı oluşturmaktadır. Ülkede kömür içeren stratum 307.000 km²'yi kapsamaktadır. 133 noktadaki kömür yataklarının toplam yüzölçümü 90 bin km² genişliğindedir. Sadece 94 yerdeki kömür yatağındaki rezerv miktarı 170 milyar 600 milyon tondur.

Doğal gaz ve petrolde de bu durum aynıdır. Şimdiye kadar toplam 850.000 km²'lik bir alan, yani Doğu Türkistan'ın yaklaşık yarısını kapsayan, bir başka deyişle Türkiye kadar geniş bir araziye içine alan 20'den fazla havzanın petrol içerdiği ve bunlar içinde sadece 718.600 km²'lik bir alana sahip dört havzada 30 ila 50 milyar tonluk petrol rezervi bulunduğu tesbit edilmiştir ki bu, ülke çapındaki petrol rezervinin % 35'ini oluşturmakta ve ilk sırada yer almaktadır. 10 bin metreye kadar olan katmanlarda petrol tesbit edilen alanlarda modern bir araştırma yapılmadığından veya izin verilmediğinden bu hususta kesin bir rakam ileri sürmek mümkün değildir. Ancak yalnızca ülkenin güneyinde.

Tarım havzasındaki petrol ihalesine 17 ülkeden 68 şirketin katılmış olması, bölgenin zenginliğine işaret etmektedir. İsveç A.G. Firmasının araştırmasına göre sadece Taklamakan Çölü'ndeki petrol rezervi 50 milyar tondur. Ve bu rezerv, tesbit edilen petrol alanlarının sadece % 50'sinde mevcuttur. Yine bir batılı istatistiğe göre ülkenin tesbit edilen doğal gaz rezervi ise 8 milyon m³'tür. Tüm bu rakamlar, Doğu Türkistan'ın yakın gelecekte dünyanın başlıca petrol sanayi merkezi olacağını işaretidir.

Yine şimdilik işletilen demir yatakları içinde sadece 50'yi aşkın yerin rezervinin 728 milyon ton olduğu kanıtlanmış olup bu da % 38.46'lık bir oran demektir. Ve bu oran tüm Çin ülkesinde ortalama standardın altı katı demektir. Henüz araştırma yapılmamış 500 kadar yerde tesbit edilen demir yatakları bu rakamın dışındadır.

Altında, uranyumda, maden tuzunda da durum böyledir.

Ülkedeki tuz rezervi bütün dünyanın tuz ihtiyacını 1000 yıl süre ile karşılamaya yeter büyüklüktedir. 200 noktada tuz rezervi bulunmaktadır. Şimdilik 40'tan fazla noktadan üretim yapılmaktadır.

Toplam 56 yerleşim biriminde, 270 noktadan ise altın çıkarılmaktadır. 270 yatağın 76'sı alüvyon yatakları, 74'ü maden damarları ve 50 tanesi de altın ve diğer tip madenleri içermektedir. 920 yerde yaklaşık 19 adet demir içermeyen değerli maden bulunduğu resmi makamlarca açıklanmıştır. Ancak rezerv ve çıkarılan miktar gizli tutulmaktadır. Araştırmacıların tahminine göre (*Fransız araştırmacı Michel Jan*) ülkede altın üretimi bir yıl içerisinde 50 bin ons'a kadar çıkmaktadır.

Uranyum ve Wolframın da rezerv ve çıkarılan miktarı hakkında bilgi edinilememiştir. Ancak ülkede uranyum rezervinin 12 trilyon olduğu tahmin edilmektedir ki, bu dünyanın en zengin uranyum rezervidir.

Ülkede 554 civarında bakır yatağı bulunmuştur. bunların sadece 25'inin 245.800

ton rezervi olduğu tesbit edilmiştir. En önemli bakır yatakları; Tanrı Dağları'nın güneyinde Kumul, Toksun, Hoşut, Aksu, Kaşgar, Çerçen ve Lopnur yöreleridir. 1 no'lu maden yatağında ise 165.200 ton bakır, 114.100 ton nikel ve 1.29 milyon ton sülfür bulunmuştur.

Doğu Türkistan'ın bir başka özelliği, nadir metallerin "ana üretim alanı" olmasıdır. Doğu Türkistan; özellikle berilyum, lityum, niyobyum ve tantal madenleri bakımından tüm dünyada ünlüdür. 8 nadir metal, 4 nadir toprak elementi ve 8 nadir element olmak üzere yaklaşık 20 tane nadir element bulunmuştur.

Çin Başbakanı Li Peng'in bile itiraf ettiği gibi "dünyanın en büyük petrol yataklarını barındıran", Asya'nın en zengin altın yataklarının bulunduğu bu esir Türk ülkesinin topraklarının hemen hemen dördte üçünü petrol ve maden yatakları kaplamaktadır.

Orta Asya'nın bu bölgesindeki geniş petrol yataklarının varlığının resmen onaylanması durumunda Doğu Türkistan'ın stratejik önemi büsbütün artmış olacaktır. Aynı zamanda bu, Türk yurdunda yaşam mücadelesi veren soydaşlarımızın bağımsızlık eğilimini ortadan kaldırmak konusundaki Pekin yönetiminin kararlılığını da pekiştirecektir.

Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi, Çin Büyük Halk Kurultayı ve Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti imzalı 1 Ekim 1985 tarihli "resmî rapor" da;

"Doğu Türkistan, Çin'in savaş hazırlığı için çok önemli bir stratejik mevkiye sahiptir... Doğu Türkistan'ın, bütün Çin'in ekonomisinde vazgeçilmeyecek hayati önemi haiz bir bölge" olduğu resmen itiraf edilmiştir.

Dolayısıyla Çin yönetiminin bu bölgeden kolay kolay vazgeçmesi yakın bir zaman dilimi içerisinde mümkün görülmemektedir. Ancak 48 yıldır komünizmin yok edemediği Türklük şuurunun, bağımsızlık şuurunun hâlâ canlılığını koruması ve direnmesi, Çin yönetimini oldukça sıkıntıya sokmuştur. Bölgedeki petrol, altın, uranyum, wolfram, doğal gaz, gibi önemli kaynakların resmen

açıklanmamasının veya bölgenin yoksulluk sınırının altında bırakılmasının arkasında işte bu sıkıntı yatmaktadır. Ama Çin yönetimi - ekonomik durumun kötüleşmesi pahasına da olsa gelebilecek çalkantılara ve içerdeki bağımsızlık hareketlerine karşı- oldukça sert tedbirler almayı göze almıştır.

Çin, kendi politik istikrarını sağlamak, dolayısıyla bölgede mutlak hakimiyetini sağlamlaştırmak düşüncesiyle Doğu Türkistan'da oldukça inceliklerle hazırlanmış olan bir siyaset izlemektedir:

1- Doğu Türkistan'ın ekonomik gelişme potansiyeli ve sahip olduğu petrol, doğal gaz yatakları ve altın, uranyum, wolfram, kömür gibi zengin maden kaynakları göz önünde bulundurularak yoğun ve kayıtsız bir sömürü politikası takip edilmektedir. Bölgedeki zengin kaynakların daha çabuk sömürülmesini ve merkezi Çin'e taşınmasını hedef alan bir ekonomik politika yürütülmektedir.

2- İran, Pakistan gibi müslüman ülkelere, Ortadoğu'ya silah satışı ve diğer cazip alternatiflerle İslam Dünyası'nı etkilemeye çalışarak, onlardan aldığı dövizlerle Çin'in Doğu Türkistan'daki siyasi varlığının sağlamlaştırılması ve geliştirilmesi yolunda politik destek sağlama arayışına girmektedir. Çıkarları temin edilen İran, Pakistan, Kazakistan, Kırgızistan gibi bölgesel ülkelerin de kredi, yardım, silah satışı gibi teşviklerle göz yumması sağlanmak suretiyle bölgede etkin Çin sömürge politikasının daha rahat sürdürülmesi için tüm anayasal kanunlar ve uluslararası yükümlülükler çiğnenmektedir.

3-Çin, bölgede kendi askeri varlığını sağlamlaştırıp, Çinliler'in bölgeye yerleşmesini teşvik ederek hatta zoraki yerleşmelerini temin ederek, Doğu Türkistan'daki bağımsızlık hareketlerini etkisiz hale getirmeyi planlamaktadır. Her yıl ortalama 300 bin Çinli'nin yerleştirildiği Doğu Türkistan'da bu şekilde 2000'li yıllarda olası organize direnişlerin çember altında tutulması ve soykırım politikasının hızlandırılması amaçlanmaktadır.

4- Yeni Çin politikası; kendini besleyen Doğu Türkistan'ı arkasına alarak Türk Cumhuriyetleri'ne doğru "yayımla politikası" gütmektedir. Nitekim Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'da bir milyon üzerinde kayıtsız Çinli göçmen yerleşmiş durumdadır. Yine Ağustos ayı başlarında Kazakistan'daki en büyük petrol yatağı ihalesini Çinliler kazanmıştır ve bu yatırım Çin'in bugüne kadarki en büyük dış yatırımdır. Bunun dışında Kazakistan'ın doğal gaz ve petrolünü Doğu Türkistan üzerinden Çin'e taşıyacak olan 3 bin kilometrelik bir boru hattı yapılması planlanmıştır.

Girdiği yerden kolay kolay çıkmama hastalığı olan Çin yönetiminin bu yapışkan yapısı dikkate alındığında "Kızıl Tehdit"ten kurtulan Türk Cumhuriyetleri'nin şimdi de "Sarı Tehdit" karşısında olduğu görülmektedir. Kaynaklarının çoğunu askeri amaçlara yönelik üretime sevkeden Çin'in 2000'li yıllarda dünyanın üçüncü büyük gücü olacağı gerçeği de bu tehlikenin çanlarını çalmaktadır. 30 milyon Türk'ün yaşadığı Doğu Türkistan, 50 yıldır bu "sarı yayımla" önünde set görevini oluşturmaktadır. Kardeş Kazak, Kırgız ve Özbek halkının da kucak açmasını umut ve arzu etmektedir.

Çin yönetiminin "Orta Asya'da kendi konumlarını sağlamlaştırmak, bölgedeki siyasi-askeri varlığını garanti altına almak için en önemli birinci şart; Doğu Türkistan'a sahip olmaktır... "Doğu Türkistan durmadan genişleyen Çin'i Orta Asya'ya taşıyacak bölgesel bir köprü ve aynı zamanda, Çin'in bütünlüğü için hizmet eden bir güvenlik kalkanı durumundadır..." (K. Warikoo, Avrasya Etüdleri, n. 4, s.32)

Tüm bu gerçekler ışığında Doğu Türkistan'ın genel ekonomik durumunu iki cümleyle özetlemek mümkün olacaktır:

1- Doğu Türkistan yeraltı zenginlikleri açısından dünyanın en zengin bölgelerinden birisidir...

2- Doğu Türkistan tüm bu zenginliklere rağmen, dünyanın en yoksul bölgelerinden birisidir...

MİLLİYETÇİ ÇİN DÖNEMİNDE ÇİN'İN AZINLIKLAR POLİTİKASI ve DOĞU TÜRKİSTAN

Mehmet Akif OKUR*

İRİŞ:

Çin'in emniyeti için Moğolistan'a, Moğolistan'ın emniyeti için de Doğu Türkistan'a mutlaka hakim olmak gerektiği fikriyle Doğu Türkistan'ı işgal eden Çin'in bu tavrında mutlaka başka sebepler de etkili olmuştur(1). Bunların en önemlilerinden birisi de Rusya ve İngiltere gibi büyük devletler tarafından paylaşılmaya başlanan İç Asya'dan bir pay alabilmektir. Merkezinden çok uzakta bulunan bu coğrafyayı elde tutmak, hele o dönemde içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi durum göz önünde bulundurulursa, Çin için ancak uzun vadede fayda sağlayacak bir çaba olarak değerlendirilebilir. 1757'de başlayan Çin işgaline karşı verilen mücadele, 1867'de bölgenin Yakup Bey tarafından kurtarılmasına kadar geçen zaman dilimi içerisinde başarıya ulaşamamıştır. 1877'de yeniden başlayan Çin işgali, 1933 ve 1944'te kesintiye uğramışsa da Çin'in bölgeye yeniden hâkim olmasıyla günümüze kadar devam etmiştir.

Bugün Çin'in toplam nüfusunun yaklaşık % 10'unu azınlıklar oluşturmaktadır. Çin ile komşuları arasındaki sınır bölgelerinin % 90'ının azınlıklarla meskûn olması Çin açısından oldukça önemlidir. Çünkü bu sınırların büyük çoğunluğunun ötesinde, Çin tarafında yaşayan milliyetlerin soydaşlarına âit bağımsız devletler bulunmaktadır ve doğal olarak bu bölgeler Çin'in yumuşak karnını oluşturmaktadır.

Çin tarafından "Sinkiang" olarak adlandırılan Doğu Türkistan, Çin'in en geniş eyaleti ve halen Müslüman Türk nüfusun çoğunlukta olduğu tek özerk bölgedir. Tarih boyunca Çin idaresine karşı sürekli olarak başkaldıran Doğu Türkistan Türkleri için

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Batı Türkistan'da bağımsız Türk cumhuriyetlerinin kurulmasıyla birlikte yeni bir umut ışığı ortaya çıkmıştır. Bu durum Çin hükümet yetkilileri tarafından da dile getirilmiş, fakat Çin gerekli tedbirleri almakta gecikmemiştir(2). Batı Türkistan Türk cumhuriyetleriyle birer anlaşma imzalayarak, onların Doğu Türkistan'da patlak verecek muhtemel bir ayaklanmaya destek vermeleri ihtimalinin önüne geçmeye çalışmıştır.

Zengin hammadde ve enerji kaynaklarıyla Çin'in kolay kolay vazgeçemeyeceği bir bölge olan Doğu Türkistan üzerinden Kazak doğal gazı ve petrolünün Çin'e taşınması gündemdedir. Bunun karşılığında Kazakistan, uzun vadede Doğu Türkistan'da yaşayan Kazaklar'ı Kazakistan'a iskân ederek ülke içerisindeki yoğun Rus nüfusunu dengelemek istemektedir. Rusya'nın böyle bir şeyi hiç hoş karşılamayacağını iyi bilen Çin, kesin bir tavır ortaya koymadan her iki tarafı da idare etmekte ve istediği tâvizleri koparmaktadır. NATO'nun Batı Türkistan'daki "barış için ortaklık" politikalarıyla ortaya çıkan durum Rusya ve Çin'i birbirlerine yakınlaştırmış ve bu iki ülke Boris Yeltsin'in tabiriyle "Rusya tarafından daha önce başka hiç bir ülkeyle yapılmamış" bir anlaşmaya imza koyarak "tek kutuplu" bir dünyaya karşı olan tepkilerini dile getirmişlerdir(3).

Bütün bu milletlerarası konjonktüre, serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci içerisinde olan Çin'in Batılı ülkeler için oluşturduğu milyarlık pazar da eklenince 4 Şubat 1997'de Doğu Türkistan'da meydana gelen olaylar ve Çin Hükümeti'nin insan hakları ihlalleri gerek bölge, gerekse dünya

*Boğaziçi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2. Sınıf Öğrencisi

kamuoyunda beklenen tesiri oluşturamamıştır.

Bir milyarı aşkın nüfusu ve % 14'leri bulan büyüme hızıyla önümüzdeki yüzyılın dünya çapında güçlerinden birisi olarak gösterilen Çin için istikbâl aslında zannedildiği kadar parlak değildir. Çin Komünist Partisi, ekonomik liberalleşmeye müsaade etmekle beraber idarî gücü tek merkezde tutmakta ısrarlı davranmaktadır. Tianenmen olayları ile dünya kamuoyuna yansıyan demokratikleşme talepleri, yeni ekonomik düzen sayesinde zenginleşen kesimlerin de idarî mekanizmalarda söz hakkı istemeleriyle Çin içerisinde merkezî hükümete karşı güçlü bir muhalefet oluşturacak güçtedir. Ayrıca ekonomik gelişmesini önemli ölçüde tamamlamış kıyı şeridiyle, sefâletin hüküm sürdüğü iç kesimler arasındaki uçurum beraberinde önemli sosyal problemleri de getirmektedir. Pekçok komşusuyla sınır ihtilafları bulunan Çin'in bu konumu enerjisini sürekli yakın çevresine harcamasına sebep olmaktadır. Kendilerini Çin tehdidi altında hisseden ülkeler hızlı bir şekilde silahlanmaktadır. Çin bir dünya gücü olabilmek için bu çemberi yarmak zorundadır. Çin'in ekonomik gelişmesini sağlayan en önemli etkenler, ülkeye gelen yabancı sermaye ve ihraç edilen mallardır. Bu durum Çin'in politik gücünü de azaltmaktadır. Meselâ kendisine düşman olarak gördüğü Tayvan, Çin'in ekonomik gelişmesi için gerekli finansmanın sağlandığı en önemli ülkelere birisidir. Çin, ihraç ettiği malların önemli bir kısmını da Amerika ve Japon pazarlarında satmaktadır. Herhangi bir kriz anında ekonomiyi ayakta tutacak güçlü bir iç pazar oluşturulamamıştır. Ticarî hayatın içine aşın derecede dalan ve yabancı ülkelerle ticarî ilişkiler kuran Çin Ordusu'nun durumu da Çin'in hareket kabiliyetini azaltmaktadır.

Çin'in bu iç dinamiklerinden kaynaklanacak muhtemel gelişmeler diğer azınlıklar üzerinde olduğu gibi bugün bir "iç sömürge" olarak kullanılan Doğu Türkistan'ın mukadderatı üzerinde de etkili olacaktır.

Bu yazımızda yeni gelişmelere gebe

olan Doğu Türkistan meselesi ile ilgili olarak 1911-1949 arası Milliyetçi Çin Hükümeti'nin azınlıklar politikası ve bu politikanın Doğu Türkistan'a tesiri incelenecektir. Kısa süreli de olsa iki defa bağımsızlığın kazanıldığı bu dönem, Çin'in rejim değişiklikleri ve kargaşalıklarla çalkalandığı bir dönemdir. Bu zaman diliminde yaşanan hâdiseler, bölgedeki milletlerarası aktörlerin çeşitliliği de göz önünde bulundurulduğunda, şu anda çok kuvvetli bir ihtimal gibi görünmese de, Çin ana karasında meydana gelebilecek bir otorite değişimi veya boşluğu durumunda ortaya çıkabilecek fiilî durumlarla ilgili ipuçları vermektedir.

ÇİN'İN AZINLIKLAR POLİTİKASININ ZİHNİ TEMELLERİ

Tarihî seyir içerisinde Çin'in azınlıklarla ilgili politikalarını lâyıkıyla idrâk edebilmek için, Çin tarihi ve Konfüçyizm'in beslediği geleneksel "Çin merkezci" dünya görüşünü tasvir etmek elzemdir. Zirâ bu bakış açısı zaman içerisinde değişik kelime ve kavramlarla ifade edilse de, öz olarak çok fazla bir değişikliğe uğramaksızın Çinliler'in kendileri dışındaki topluluklara karşı tavırlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Dünyayı, Çin'in bulunduğu "Doğu Deryası (Dünyası)" ve dünyanın geri kalan kısmı "Batı Deryası (Dünyası)" olarak kabul eden bu düşünce tarzına göre Çin, "Ortadaki-Merkezdeki Çiçek/Medeniyetin Merkezi", komşu ülkeler ise "Ortadaki Çiçek/Medeniyetin Merkezi"nin etrafındaki "Yabanî otlar/Barbarlar Diyanı" olarak kabul ediliyordu (4). Öyleyse "kötü barbarlar" cezalandırılmalı ve "iyiler" ise ödüllendirilmeliydi. Ancak Çin kültürünü tamamen benimseyerek Çin idaresi altına girmeyi kabul edenler bu barbarlıktan kurtulabilirdi. Tarihte belki de asimilasyon tekniklerini ilk geliştiren millet olan Çinliler (Hunlar çağından başlayarak, Türkler'e üstünlük sağladıkları her devirde onların giyim tarzlarından yemek alışkanlıklarına kadar her şeylerini değiştirmeye çalışmışlardır.) dünyaya

böyle bir pencereden bakmaktadırlar. Bu felsefenin tesiri değişik şekillerde günümüzde de hissedilmektedir. 1950'lerin başlarında Burma ile yapılan bir sınır anlaşması sırasında, sınır boyunda "iyiler"e pekçok hediye dağıtılırken, 1979'da Kamboçya'ya saldıran Vietnam karşısında kendisini "kötü barbarları" hizaya getirmekle yükümlü sayan Çin'i bulmuştu. Dönemin yetkili ağızları tarafından kullanılan bu terminoloji geleneksel perspektifin hiç değilse muhteva olarak pek fazla değişmediğini göstermektedir (5). Çinliler tarafından Doğu Türkistan'a verilen "Sinkiang" ismi de bu anlam dünyasını yansıtmaktadır. "Sinkiang", "Yeni Sınır"(6) anlamına gelmektedir, Çinliler'le meskûn bölgelerin ötesinde Çin ile İç Asya'nın barbar istilacıları arasındaki en uzak sınır(7)...

29'u eyaletlerde ve özerk bölgelerde 12'si ise merkezde olmak üzere azınlıklarla ilgili araştırmalar yapmak üzere 41 enstitü ve araştırma merkezine sahip olan Çin, geliştirmiş olduğu bir "millet" ve "ülke" kavramı etrafında gerek azınlıklar üzerindeki hâkimiyetini, gerekse Kore, Dış Moğolistan ve Tayvan gibi ülkeler üzerindeki iddialarını meşrûlaştırmaya çalışmaktadır. Buna göre Çin toprakları veya "anavatanın ayrılmaz parçaları" olarak görülen coğrafya üzerinde tarihin herhangi bir devrinde yaşamış, devlet kurmuş olan topluluklar Çin halkına mensub olarak kabul edilmektedir.

Çin'in azınlıklarla ilgili olarak uyguladığı bir diğer politika ise resmî belgelerle tanınmak zorunda kalan hakların mümkün olan her fırsatta fiili durumlar yaratılarak kısıtlanmasıdır. Meselâ Çin anayasasına göre özerk bölgelerde azınlıkların belli oranlarda yönetim organlarında temsil edilme hakları bulunmasına rağmen, bu mekanizma elden geldiğince işletilmemekte, veya bu organlara seçilen kişilerin Çinli temsilciler tarafından kolaylıkla yönlendirilebilecek insanlar olmasına dikkat edilmektedir. 1981'de Doğu Türkistan'daki Çinli nüfus toplam nüfusun yaklaşık % 25'ini oluşturmasına rağmen idarî mekanizmaların % 80'ine sahipti(8).

1982 Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası'nın 36. maddesine göre devlet "normal" dini faaliyetleri korumakla yükümlüdür. "Normal" kelimesinin ne anlama geldiğini Doğu Türkistan'da araştırmalar yapan bir ilim adamının ağzından öğreniyoruz. Bir devlet yetkilisinin dini liderlere verdiği bir brifinge şahit olan Wano Jianxin, devlet yetkilisinin resmî ve gayriresmî dini faaliyetlerle ilgili sözlerini bize şöyle aktarıyor: "Beş vakit namaz, değişik dini törenler, İslam'ın beş şartıyla ilgili faaliyetler kanuna uygundur. Dini gelenekleri devletin kanunlarına, hükümetin düzenlemelerine, Çin'de yaşayan milliyetlerin bütünlüğüne karşı kullanmak ve bâtıl hurafelere dayalı uygulamalarda bulunmak kanun dışı dini faaliyetlerdir."(9) Bu anlayış Doğu Türkistan'da camilerin tamirine bile müsaade etmemiş ve 1990'da yaşanan kanlı olaylara sebebiyet vermiştir. Her ne kadar "normal" dini faaliyetlerin serbest bırakıldığı ifade edilse de, onlarla ilgili olarak da çeşitli kısıtlamalar getirilmiştir. 1997'nin başlarından itibaren Cuma namazlarında hutbe okunması yasaklanmıştır.

MİLLİYETÇİ ÇİN ve AZINLIK POLİTİKALARI (1911-1944)

Milliyetçi Çin Hükümeti, iktidarının ilk yıllarında ülke içerisinde bütünlüğü ve merkezi otoriteyi tesis etmekle uğraştığı için azınlıklar meselesi ikinci planda kalmıştı. Fakat Milliyetçi Çin Hükümeti'nin devlet başkanı Dr. Sun Yet Sen, Wilson doktrinin ve Sovyet danışmanlarının da etkisiyle dikkatini azınlıklar üzerine çevirdi. 1918'de yayınladığı bir beyannameden Sun'ın Çin için İsviçre veya Amerika Birleşik Devletleri tipinde bir devlet modeli oluşturmayı düşündüğü anlaşılmaktadır. "Çin'de yaşayan milliyetlerin bütün talep ve ihtiyaçlarını karşılayarak onları bir kültürel ve politik bütün haline getirmek" olarak ifade edilen bu politikanın hedeflediği "kültürel ve politik bütün"ün nasıl oluşturulacağı anlaşılamamaktadır. Her ne

kadar Sun'ın politikaları bir kültürel çoğulculuğun ifadesi olarak değerlendirilmişse de, bu politikaların temelde asimilasyonist bir karakter arzettiği görülmektedir:

"Halen adâlet dışı muamelelere maruz kalan pekçok insan var. Çin halkı bu insanları boyunduruktan kurtarma mesûliyetini muhakkak üzerine almalıdır. Bu onlara doğrudan yardım etmek veya *onları tek bir Çin milleti bayrağı altında toplamakla* mümkündür."(10)

Sun'ın azınlıklarla ilgili çalışmalarının sonunda geldiği nokta ise "kendi kaderini tayin etme" ve "kendi kendini yönetme" haklarının azınlıklara tanınması olmuştur. Nisan 1924'te yapılan birinci Milli Kongre'de kabul edilen "Millî Yeniden Yapılanmanın Temelleri" başlıklı dördüncü maddede, eğer isterlerse Çin'de yaşayan azınlık milliyetlere "kendi kaderini belirleme" ve "kendi kendini yönetme" hususunda yardım ve rehberlik edilmesi gerektiği belirtilmektedir(11).

Dr. Sun Yat Sen'in 1925'de ölümüyle yerine geçen Chiang Kai-shek'le beraber Çin'in azınlıklar politikası tamamen değişti. Chiang Çin'deki bütün azınlıkları Çin ırkının birer parçası olarak görüyordu. Asırlarca süren izolasyon yüzünden birbirlerinden kültür ve dil olarak farklılaşmış olan bu toplulukların hepsi antik Çin ırkının mensûbuydular. Ona göre etnik azınlıklar *minzu* (millet) değil *zhongzu* (kabile) idiler. Öyleyse bu toplulukların "kendi kaderini tayin etme" ve "*anavatan*dan ayrılma" gibi haklarından bahsetmek mantıksızdı. Yapılması gereken bu insanları yeniden tek bir ırk oluşturacak şekilde asimile etmektir.

Chiang, eski Çin İmparatorluğu'na ait bütün toprakları Çin'in ayrılmaz bir parçası olarak görüyordu. 1943'te kendi kaleminden çıkan bir yazıda bu görüşlerini şöyle ifade etmektedir: "Bu bölgeler içerisinde Çin'den ayrılacak hiçbir toprak parçası yoktur. Bunların hiçbirini kendi başına bağımsız bir bütün oluşturamaz.(12)"

1945'te Çin'in Dış Moğolistan üzerindeki iddiaları milletlerarası gündeme geldiğinde Chiang selefi olan Sun'ın görüş ve uygulamalarını örnek göstererek kendi oluşturduğu siyasi çizgiyle hiç bağdaşmayan bir yaklaşımın içine girmişti. Bu tutumun arkasında pekçok iç ve dış problemle uğraşmak zorunda olan Çin'in o zaman için zaten hâkimiyeti altında tutamayacağı Dış Moğolistan'dan vazgeçerken milletlerarası topluma şirin görünme arzusu yatmaktadır. Fakat Chiang, Dış Moğolistan'a verilen "kendi kaderini tayin ve bağımsızlık" hakkını diğer milliyetler ve bölgeler sözkonusu olduğunda bazı şartlara bağlamaktadır. Her şeyden önce bu topluluklar dostça bir ruh hali içinde ve resmî kanalları kullanarak kendi kendilerini yönetme kabiliyetlerini ve bağımsızlık ruhuna sahip olduklarını ispat edecekler, sonra merkezî hükümet onların kendi kendilerini yönetme ve bağımsız yaşama kabiliyetlerinin olup olmadığına, bağımsızlığa ekonomik ve politik olarak hazır olup olmadıklarına karar verecekti. Yani Çin, Dış Moğolistan'ın bağımsızlığını tanıyordu fakat başka bir örnekle karşılaştığı zaman buna karar verecek olan o istiklâl isteyen milliyet değil merkezî hükümetti.

Chiang'ın bu konuşmasının üzerinden çok geçmeden 1947'de yapılan yeni anayasada ise azınlıklarla ilgili ibâreler bilinçli olarak muğlaklaştırılmış, görünürde birtakım azınlık haklarından bahsedilse bile aslında merkezî hükümetin eyaletler üzerindeki hâkimiyeti güçlendirilmiştir.

Bu tarihten 1949'da komünistlerin Çin'de yönetimi ele geçirmelerine kadar geçen süre içerisinde Milliyetçi Çin Hükümeti'nin azınlıklarla ilgili uyguladığı politikalar bir doktrin veya 4plan çerçevesinde olmaktan ziyade milletlerarası dengelerin ve şartların ürünüdür.

Chiang'ın konjonktür icabı azınlıklarla ilgili tutumundan vazgeçmiş görünmesi, bu ideolojik tutumdan Milliyetçi Çin Hükümeti'nin tamamen sıyrıldığı anlamına gelmemektedir. Hatta bugün

Milliyetçi Çin Hükümeti'nin uzantısı olan Tayvan, Moğolistan Halk Cumhuriyeti'ni bağımsız bir devlet olarak tanımamakta, Çin'in bir parçası olarak görmektedir.

MİLLİYETÇİ ÇİN ve DOĞU TÜRKİSTAN

Doğu Türkistan, tarihi ve coğrafi olarak Çin ile değil, Orta Asya ile bir bütündür. Doğu Türkistan'ın çevresiyle olan ulaşım bağlantılarına baktığımız zaman Kaşgar, İli vadisi ve Çungarya üzerinden Orta Asya ile olan bağlantısı, yalnızca Kansu koridoru üzerinden Çin ile sağlanabilen bağlantısına nazaran daha fazladır. Doğu Türkistan'ın Çin'e uzaklığı ve coğrafi özelliklerinden kaynaklanan korunaklı yapısı, bölgenin siyasi yapısı ile ilgili önemli sonuçlar doğurmuştur. Bölgeye gönderilen valiler merkezî hükümetten bağımsız politikalar izleyebilmişler, birer devlet başkanı gibi davranabilmişlerdir. Coğrafi yapı milletlerarası güçlerin Doğu Türkistan üzerindeki tesir alanlarını da belirlemiştir. Ülkeyi ikiye ayıran Tanrı Dağları'nın kuzeyi Rus nüfuzuna daha açık olmuş, İngilizler ise Kaşgar çevresinde faaliyet göstermişlerdir. Bölgenin Orta Asya ile Çin'e nisbeten kolay olan ulaşım bağlantıları Rusya'nın uzun müddet bölgede Merkezî Çin Hükümeti'nden fazla nüfûza sahip olmasına yol açmıştır.

1911'den 1949'da Komünist Çin'in bölgeyi hâkimiyeti altına almasına kadar geçen süre içerisinde Doğu Türkistan, "*harp beyleri*" olarak isimlendirilen, asker kökenli valiler tarafından fiilen bağımsız bir devlet şeklinde yönetilmiştir. O dönemde geçerli olan milletlerarası hukukta kabul gören şekliyle, bir devlet kendisine tabi olan devletleri milletlerarası arenada temsil ettiği için bu devletlerin kendi başlarına dış politika belirlemeleri mümkün değildi. Fakat "*harp beyleri*" hem kendi başlarına bir dış politika belirlemişler, hem de milletlerarası anlaşmalara imza atmışlardır.

1911'de Çin'de Mançu hâkimiyetinin

ortadan kaldırılması ve Milliyetçi Çin iktidarının tesisi ile Milliyetçi Çin Hükümeti'ne karşı başlatılan bölgedeki ayaklanmaları bastıran Yang Tseng-hsin 1912'de Doğu Türkistan'a askerî ve sivil vali olarak atandı.

Yang, 1912'den 1928'de öldürülmesine kadar geçen zaman zarfında bölgenin coğrafi yapısı, yetersiz ulaşım ve haberleşme vasıtaları ve Çin anakarasına olan uzaklığından da faydalanarak Doğu Türkistan'ı kendi diktatörlüğü altında Çin'in diğer kısımlarından ve dünyadan mümkün olduğu kadar izole ederek yönetmiştir. 1920'lerde bile Doğu Türkistan'ı idare eden yöneticiler arasında monarşiye karşı bir bağlılık sözkonusu olduğundan bu yönetici elit merkezî hükümete karşı ellerinde bulundurdukları fiili bağımsızlık durumunu devam ettirmek hususunda Yang'la beraber hareket etti. Yang, Doğu Türkistan'ın başında bulunduğu sürece kendi yönetimine karşı en büyük dış tehlikenin batı hudutlarından, -evvela Çarlık Rusyası, sonradan Sovyetler Birliği içindeki- Batı Türkistan'dan geleceğini daima göz önünde bulundurmuydu. Bu durum sebeplerinden bir tanesi, Batı Türkistan'ı işgal eden Ruslar'ın bu bölgenin (nüfus, coğrafya ve tarihi olarak) tabii bir parçası olan Doğu Türkistan'ı da hâkimiyetleri altına almak istemeleri ihtimalidir. Bir diğer sebep ise Rus işgali altında bulunan Batı Türkistan'da "*Cedidcilik*" hareketinin, "*Türk milliyetçiliği*" ve "*Turancılık*" fikirlerinin gittikçe yayılmasıdır. Bolşevik İhtilali'nden sonra da Sovyet rejimine karşı 1920'lerde Batı Türkistan'da başlatılan ve "*Basmacı Hareketi*" olarak bilinen milli mücadele hareketinin Doğu Türkistan'daki Türkler'e sıçraması ihtimali karşısında Yang sert tedbirler almıştır.

Yang, dış politikasını İngiliz ve Sovyet çıkarlarını dengelemek üzerine kurmuştu. Bir yandan Ruslar'ı idare etmeye çalışırken diğer yandan da İngilizler'i yanına alarak Rusya'yı dengelemeye çalışıyordu. Ruslar'ın daha önce yaptıkları gibi Doğu Türkistan'a askerî birlikler sokarak bölgeyi

işgal etmeleri çok kolaydı, fakat İngilizler için aynı şey mümkün değildi. Çünkü Doğu Türkistan'la Hindistan'daki İngiliz kuvvetleri arasında Pamirler gibi tabii bir engel bulunuyordu. Ayrıca İngilizler'in o dönemde takip ettikleri Hindistan'ın doğal sınırlarını korumak, bunun dışında bölgede statükoyu değiştirecek şekilde herhangi bir askerî harekatta bulunmamak şeklinde özetlenebilecek olan "masterly inactivity" politikası da bölgedeki güç dengeleri açısından önemlidir. Bu yüzden İngilizler'in bölgede bir miktar nüfuzla sahip olmaları Yang'ın iktidarı için fazla bir tehdit oluşturmuyordu. Doğu Türkistan'da İngiliz nüfuzunun en güçlü olduğu yer ülkenin güneyi ve özellikle Kaşgar'dı. Ruslar ise ülkenin kuzeyinde, İli ve Çungarya'da etkiliydiler.

Fiilî olarak bağımsızlığını koruyan Yang, iş milletlerarası meselelere gelince merkezî hükümete çok bağlı bir görüntü çizmeye gayret ediyordu. Sovyetler, Doğu Türkistan'ın merkezî yönetime çok zayıf bağlarla bağlı bir otonom yönetime sahip olmasını kendi tesir sahalarını genişletmek için isterken, İngilizler bölgede merkezî Çin hükümetinin ağırlığını arttırmasından yana idiler. Çünkü Komünist etkinin Kaşgar üzerinden Pamirler'e ve Hindistan'a yayılmasından korkuyorlardı. Bu durum 1930'lara kadar devam etmiştir.

Bölgedeki nüfuz mücadelesinin galibi ise Ruslar olmuştur. 1925'den itibaren dengeler Ruslar'ın lehine dönmüş ve İngilizler Doğu Türkistan'daki nüfuzlarını tedricen kaybederek savunma pozisyonuna geçmişlerdir. 1931'de Sovyetler'le Doğu Türkistan'daki Çin idaresi arasında yapılan anlaşma bölgedeki Rus hâkimiyetinin tescilidir.

Bölgeyi diktatörce ve kendi şahsî mülkü gibi yöneten Yang'ın idaresi altında yaşayan Doğu Türkistanlılar, Dr. Sun Yat Sen'in azınlıklara çeşitli özgürlükler veren politikalarından faydalanamamışlardır. Doğu Türkistan'ın dışında kalan Kansu ve Yünan'da yaşayan Müslüman Çinliler'e tanınan bu haklar

merkezî hükümetin tesir sahası dışında kalan Doğu Türkistan Türkleri için hiçbir şey ifade etmiyordu.

Yang, bölgede çok geniş bir gizli polis teşkilatı kurmuş, şiddet kullanarak halkı sindirmişti. İktidarını korumak için kullandığı taktik ise "*böl ve yönet*" veya tarihî Çin mantalitesi açısından bakıldığında "*barbarları barbarlara kırdırmak*" olarak tarif edilebilir.

Meselâ Yang, Çinli müslümanlardan bir ordu kurmuş ve bunları Müslüman Türkler'e karşı kullanmıştır. 1912'de Kumul'da Timur Halife önderliğinde ayaklanan Müslüman Türkler'i bu orduyu kullanarak itaati altına almaya çalışmıştır. Aynı şekilde Doğu Türkistan'ın güneyinde vahalarda yaşayan Uygurlar'ı, Çungarya ve Tanrı Dağları çevresinde yaşayan göçebe Türk topluluklarından koparmak için her türlü çareye başvurmuştur. Doğu Türkistan'ın çeşitli coğrafi engellerle dolu, parçalı arazi yapısı yüzünden bu topluluklar arasındaki iletişimin nisbeten zayıf olması, yakın geçmişte uzun süre kendi kurdukları bir siyasî otorite altında beraberce yaşamamaları, işgal öncesinde bölgede şehir devleti tipinde siyasî otoriteler ve mahallî hükümdarların mevcûdiyeti gibi faktörler, mahallî farklılıkları düşmanlıklara çevirme temeline dayanan Çin propagandası ile birleşince Çin idaresine karşı toplu bir isyanı zorlaştırmıştır.

Bu zaafiyet bölgedeki bağımsızlık hareketlerinin önündeki en önemli engeldir. Tibet ve Dalay Lama örneğinde olduğu gibi etrafında kenetlenilebilecek tabii bir liderin olmaması yüzünden tek tek şehirlerde başlayan bağımsızlık hareketlerinin birleştirilmeleri çok güç olmuştur. Bu birliğin sağlandığı dönemlerde ise kazanılan zaferlerin bozguna dönüşmesinde çıkan iç çatışmalar küçümsenemeyecek bir rol oynamıştır.

Doğu Türkistan'ı sömürerek elde ettiği servetiyle Çin'in en zengin valisi ünvanını alan Yang'ın 1928'de bir suikast sonucu öldürülmesiyle yerine Çin Şu-jin geçti.

Zalim iktidarıyla tarihe geçen Çin.

yapmış olduğu idarî düzenlemelerle kendisinden önce titizlikle uygulanan parçala ve yönet politikasını mahvederek bölgedeki isyanlara zemin hazırlamıştır. Çin, Doğu Türkistan'ı 1870'lerdeki istilasından sonra bazı mahallî devletçiklerin yaşamasına müsâde etmiş, bölgelerinde etkili ve kendilerine sadık olan eski asilleri devlet görevlisi olarak atamıştı. Ancak Çin tüm bu yapılanı kırarak bölgede kendi idaresi dışında hiçbir idarî organizasyon bırakmamaya çalıştı. Çin'in içlerinden getirilen Çinli göçmenleri iskan etmek için hükümet tarafından bedelsiz olarak ahâlinin topraklarına el konulmaya başlanması, yıllardır biriken öfkenin infilâk etmesini sağlayan bir kıvılcım vazifesi gördü. 1931 yılında Kumul'da başlayan isyan kısa sürede bütün Doğu Türkistan'a yayıldı ve 12 Kasım 1933'te "*Doğu Türkistan Cumhuriyeti*" kuruldu.

Zor durumda kalan Çin, Rusya'yı yardıma çağırdı. Bölgeye asker sokmak için zaten fırsat kollayan Sovyetler, hemen Doğu Türkistan'a kuvvet gönderdiler ve "*Doğu Türkistan Cumhuriyeti*" ortadan kaldırıldı. Bu tarihten 1942'ye kadar geçen sürede bölge tamamen Rus hâkimiyeti altında kalmıştır. Uygulamış olduğu politikalarla bölgeye Rus müdâhalesinin zeminini hazırlayan Çin, Ruslar tarafından yeteri kadar sadık bulunmadığı için değiştirildi ve yerine Sovyet Komünist Partisi üyesi olan Sheng Shicia getirildi.

Sheng döneminde bölgeye iyice yerleşen Ruslar burayı Çin'de komünizmi yaymak için bir üs olarak kullandılar. Rusya ile Doğu Türkistan arasındaki ulaşım bağlantıları geliştirildi. 1938/39 yıllarında Marksist/Leninist Teori Doğu Türkistan'da eğitimin esası oldu. Rusça ve Çince öğrenmek okullarda mecbûrî hale getirildi. Ruslar, 1938'de Urumçi civarında daha sonra Çin komünistlerinin nihâi zaferinde önemli bir yeri olacak olan uçak fabrikasını kurdular.

Sheng, 1937'de Stalin'in Sovyet Rusya'da başlattığı ve Orta Asya'daki hemen hemen her Türk ailesini etkileyen "Büyük Temizlik" siyasetini Doğu Türkistan'da

uygulamaya başladı. Almanya veya Japonya ile işbirliği yapmakla suçlanarak hapse atılan veya idam edilenlerin büyük çoğunluğunu Müslüman Türkler oluşturuyordu. Sheng'in Sovyetler'le el ele vererek bölgede estirdiği terör rüzgarlarının bilançosu binlerce idam, sügün ve en az 200.000 hapis mahkumudur (13).

1941 Haziranında Hitler'in Sovyetler Birliği'ne saldırması bölgedeki dengeleri alt üst etmiştir. Almanlar'la uğraşmak zorunda kalan Sovyet hükümeti Çin'e yaptığı askerî yardımı durdu. Bu arada 1940'ta Osman Batur'un liderliğinde Altaylar'da başlayan bağımsızlık hareketi gittikçe alevlenmekteydi. Almanlar'ın Moskova'ya kadar ilerlemeleri Sheng'in merkezî Çin hükümetine yaklaşmasına sebep oldu. Japonlar'ın Perl Harbor'a saldırmalarıyla Milliyetçi Çin Hükümeti bölgede kendisini finanse edebilecek doğal bir müttefik buldu. Kesilen Rus yardımından doğan zararını ABD yardımından pay alarak kapatmak ve Milliyetçi Çin Hükümeti'ne bağlı birliklerden faydalanarak Altay bölgesini yeniden kontrol altına almak isteyen Sheng, yapılan uzun görüşmeler sonrasında 5 Ekim 1942'de Doğu Türkistan'ın yeniden Çin Cumhuriyeti'ne ilhâk edilmesini kabul etti.

Sheng'in taraf değiştirmesinden sonra merkezî hükümet tarafından "*Doğu Türkistan'da Çin Egemenliğinin Yeniden Sağlanması*" üzerine bir plan hazırlanmıştı. Bu planın iki safhası vardı. İlk aşamada Sovyetler'in beklenmedik bir şekilde bölgeye müdâhale etmesi engellenecekti. Bunu sağlamak amacıyla, Amerikan ve İngiliz misyonerlerinin bölgeye sızmaları için imkan hazırlanacaktı. Böylece bu devletlerin diplomatik desteği alınarak Ruslar'ın frenlenebileceği düşünülüyordu. Bu sürece "geçiş süreci" adı veriliyordu ve Ruslar'la ikili iyi ilişkiler hedefleniyordu. İkinci aşamada ise milletlerarası ortam uygun olduğunda bu mesele Sovyetler'le halledilecekti. Fakat Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin ilan edilmesiyle birlikte bu politika iflas etti.

1944'te Sheng'i güvenilir bulmayan Chiang Kai Şek, merkeze çağırıldı ve yerine Vu Çung-hsin genel vali olarak atandı. Bu dönemde Doğu Türkistan'da esaslarını Chiang Kai Şek'in belirlediği azınlık politikaları uygulanmaya başlandı. Chiang'ın teorisyenlerinden olan Prof. Dr. Li Dung Fang Uygurlar'ın Hunlar'ın soyundan geldiğini Hunlar'la Çinliler'in ise aynı soydan geldiğini iddia etmekteydi(14).

Yeni genel vali, Doğu Türkistan'da yaşayan Türkler'in asimilasyonu ile ilgili merkezî hükümet tarafından belirlenen planı yürürlüğe koydu. Buna göre:

a) Doğu Türkistan'da yaşayan bütün halkın Çinliler'le aynı ırktan olduğu anlatılacak,

b) Müslüman Türkler'in Çince öğrenmeleri teşvik edilecek,

c) Akrabalıkların oluşması, sevgi ve kardeşliğin vücuda gelmesi için Müslüman halk Çinliler'le evlenmeye zorlanacak,

d) Ve bütün bunların en kısa zamanda gerçekleştirilebilmesi için de Çin'in iç bölgelerinden göçmenler getirilecekti...(15)

Nitekim bunlar uygulamaya konulmuş, gazetelerde yazarların kullandığı terimler Çince'leriyle değiştirilmiş, Çince bütün okullarda mecbûri dil olmuştur.

Sheng devrinde yapılan zulümlerden sonra bu uygulamalar bardağı taşıran son damla olmuştu. İli'de başlayan isyan kısa sürede hedefine ulaştı ve 15 Kasım 1944'te Gulca'da "*Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti*" ilan edildi.

Milliyetçi Çin yönetimi isyanın arkasında Rusya olduğuna inanıyordu. Bu konu pek çok araştırmacı tarafından tartışılmış, ancak isyanın bir Sovyet planı olarak ortaya çıktığına dair kesin hiçbir delil bulunamamıştır(16). Çinliler tarafından günümüze kadar savunulan bu iddianın arkasında, Doğu Türkistan'daki Türkler'in kendi başlarına örgütlenerek düzenli bir mücadele sonucu bağımsız bir devlet kurabilecek kudrette oldukları gerçeğinin gizlenmesi yatmaktadır. Çin millî isyanın

Ruslar tarafından tezgahlandığını ileri sürerek aynı zamanda Doğu Türkistan'da halkın maruz kaldığı zulmü de milletlerarası ortamda gözlerden uzaklaştırmaya çalışıyordu. Çünkü böyle tanımlandığı zaman isyan, baskılara ve devlet terörüne karşı insanların millî bağımsızlık için başkaldırması olmaktan çıkartılarak, Ruslar'ın Çin'i bölmek için kendi ajanları vasıtasıyla halkı kışkırtarak ortaya çıkardıkları dolaylı bir Rus saldırısı olarak dünya kamuoyuna duyurulmaktaydı.

Oysa Doğu Türkistan, Sovyet yönetimi altındaki diğer Türk Cumhuriyetleri ile komşuydu ve tarih boyunca her iki bölgede de ortaya çıkan siyasî ve fikrî akımlar birbirlerini etkilemişti. Dolayısıyla hemen yanı başında bağımsız bir Türk devletinin varlığı Sovyetler'in hiç işine gelmemekteydi. Ayrıca bu sırada Sovyetler Çin'de komünistler ile Milliyetçi Çin Hükümeti'nin Japonlar'a karşı bir koalisyon oluşturmalarını sağlamaya çalışmakta ve buna çok önem vermekteydi. Böyle bir ortamda Doğu Türkistan'da bir ayaklanma planlaması demek, Chiang Kai Şek'in güveninin kaybedilmesi ve koalisyonun suya düşmesi demekti. Ancak bölgede uzun süre büyük bir güç olarak varlığını devam ettirmiş olan Sovyetler Birliği, millî bağımsızlık hareketinin oluşturduğu fiilî durum üzerine politika üretmeye başlamış ve taraflar arasında arabuluculuk rolünü üstlenmişti.

Chiang Kai Şek tarafından meseleyi çözmesi için bölgeye Zhang Zhizong adlı bir görevli gönderilmiştir. Milliyetçi Çin Hükümeti tarafından bölgeye gönderilen bu görevlinin Sovyet yanlısı bir komünist olması, Chiang'ın Sovyetler Birliği'ni yanına almadan bu bölgede bir çözüme ulaşamayacağına ne kadar çok inandığını göstermektedir. Zhang'ın konuyla ilgili temel prensipleri şöyleydi:

1- Doğu Türkistan meselesi etnik bir meseledir. Bölge halkı kötü idare ve sömürüye maruz kalmıştır. Meselenin çözümü için geçmiş metod ve tutumlar tckedilmelidir. Yeni politikalar, etnik eşitlik, ekonomik eşitlik ve bilhassa siyasî hakların verilmesi esasına

dayanmalıdır.

2- Doğu Türkistan meselesinin dış sebepleri de mevcuttur. Her ne kadar Rusya'nın bölge üzerinde emelleri olmasa da bölgeyle Sovyetler Birliği arasında tarihî, etnik ve coğrafi bağları vardır. Bu yüzden Doğu Türkistan Hükümeti Sovyetler Birliği ile iyi ilişkiler kurmalıdır(17).

Millî Bağımsızlık hareketinin liderleriyle yapılan uzun müzakerelerin sonunda bölgeye çok geniş özerklik ve haklar tanıyan bir anlaşma imzalanmış ve Doğu Türkistan'ın idaresi için içinde Türklerin ve merkezî Çin hükümetinden yetkililerin bulunacağı bir koalisyon hükümeti kurulmuştu. Kurulan kabine 25 üyeden oluşacak, bu üyelerin 15 tanesi yerli halk tarafından seçilecekti. Ancak seçilen bu kişiler üzerinde yapılacak bir inceleme bunların en az sekiz tanesini Çinlilerin rahatça kullanabildiklerini gösterecektir. İli bölgesinden Ali Han Töre ve Osman Batur gibi milliyetçiler kabine dışı bırakılmışlardı. Bu bölgeden kabineye alınanların çoğu Sovyet sempaticanıydı. Daha sonra Uygurlar'dan İsa Yusuf Alptekin ve Mehmed Emin Buğra gibi halk tarafından çok sevilen Türk milliyetçilerinin kabineye alınmasına rağmen koalisyon hükümeti başarıya ulaşamamıştır. Milliyetçi Çin yöneticileri, İli bölgesindeki milliyetçilerin tasviye edilip, bölgenin tamamen Sovyet nüfuzu altına girmesinden sonra kabinede Sovyet yanlılarını dengelemek ve halkın desteğini arkalarına almak için bu atamaları yapmışlardı. Koalisyon hükümeti bir yıllık bir süre içerisinde ömrünü doldurmuş, bölgenin Komünistler tarafından işgal edilmesine kadar geçen süre içerisinde bölünmüşlük ve kargaşa bölgenin genel karakteri olarak ortaya çıkmıştır. 1949 sonbaharında Doğu Türkistan'a giren komünist Çin birlikleri ülkenin kuzeybatısında Sovyet himâyesi altındaki İli yönetimini, ülkenin güneyinde ve doğusundaki milliyetçi-İslami muhalefeti ezmek ve Doğu Türkistan'daki Sovyet nüfuzunu tamamen yok etmek için harekete geçtiler. Çin komünistleri 1949'dan

"Uygur Özerk Bölgesi"nin ilan edildiği 1955 yılına kadar geçen zaman zarfında bu hedeflerine ulaşmışlardır.

DİPNOTLAR:

(1) Mehmet SARAY, Doğu Türkistan Türkleri Tarihi (I), Kitabevi, İstanbul-1997, s.225

(2) K. WARIKOO, Sincan'da Etnik-Dinsel Uyanış, Avrasya Etüdüleri, c. 2, sayı 4, Kış 1995/96, s.37

(3) Antlaşmanın tam metni için bkz.The Current Digest, Volume XLIX, No. 17, 28 Mayıs 1997, s. 1 vd.

(4) Mehmet Saray, a.g.e., s. 173

(5) Robert A. SCALAPINO, China's Relations with Its Neighbors, In: The China Challenge (American Policies In East Asia), The Academy of Political Science, New York-1991, s. 63

(6) "Sinkiang" ismi her ne kadar "Yeni Sömürge", "Yeni Kazanılmış Toprak" olarak çevrilse de, W. J. Drew, bu kelimenin "Yeni Sınır" olarak çevrilmesi gerektiğini ifade etmektedir. W. J. DREW, Sinkiang, The Land and the People, In: Central Asian Review, Vol XVI, No. 3, London-1968, s.205

(7)Lars-Erik NYMAN, Great Britain and Chinese, Russian and Japanese Interests in Sinkiang 1918-1934, Scandinavian University Books, s.10

(8) Mehmet ALLAHVERDİ, Doğu Türkistan mı, Sinkiang mı?, Doğu Türkistan'ın Sesi, No. 6, s.7

(9) Jianxin WANG, Religious Legitimation in the Healing Practice of an Uyghur Preacher, In: Journal of Asian and African Studies, No. 52, s.54

(10) Linda BENSON, The İli Rebellion, An East Gate Book, USA-1990, s.12

(11)Linda BENSON, a.g.e., s.12

(12) Chiang Kai-Shek, China's Destiny, Taipei-1953, s.6

(13) J. CHEN, The Sinkiang Story, Macmillan, New York-1977, s. 199

(14) Eastern Turkestan Union in Europe, Chinese Policy, Human Rights Abuses and The Consequences, <http://www.geocities.com/CapitolHill/1730/index.html>.

(15) İsmail CENGİZ/Hızır Bek GAYRETULLAH, Çin'de İslamiyet ve Türkler, İstanbul-1983, s. 64

(16) O. Lattimore, Pivot of Asia, Little, Brown & CO., Boston-1950, s.87

(17) David D. WANG, An Oasis for Peace: Zhang Zhizhong's Policy in Xinjiang, 1945-1947, In: Central Asian Survey, (1996), 15(3/4), s.415-416.

BİBLİYOGRAFYA

AGNEW, John & Corbridge, Stuart; Mastering Space; Routledge; London-1995

ALLAHVERDİ, Mehmet; Doğu Türkistan mı, Sinkiang mı?; Doğu Türkistan'ın Sesi, No. 6

BAYTUR, Enver; Çin'de Azınlık Milliyetleri Araştırmaları Konusunda Kısa Bilgi; Doğu Türkistan'ın Sesi Dergisi, 1989 No. 22

BENSON, Linda; The Ili Rebellion; An East Gate Book; USA-1990

CENGİZ, İsmail /GAYRETULLAH, Hızır Bek; Çin'de İslamiyet ve Türkler, İstanbul-1983

CHEN, J.; The Sinkiang Story; Macmillan; New York-1977

DREW, W. J.; Sinkiang, The Land and the People; In: Central Asian Review, Vol XVI, No. 3; London-1968

FORBES, Andrew D. W.; Doğu Türkistan'daki Harp Beyleri; Doğu Türkistan Vakfı Yayınları; İstanbul-1991

GLADNEY, Dru C.; Internal Colonialism and the Uyghur: The Making of a Subaltern Subject in China: 4-6 Nisan 1997'de İstanbul'daki Fransız

Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nde yapılan "20. yüzyılda Uygurlar Sempozyumu"na sunulan tebliğ.

HAYİT, Baymirza; Türkistan, Rusya ile Çin Arasında; Otağ Yayınları; İstanbul-1975

HEBERER, Thomas; China and Its National Minorities; An East Gate Book, USA-1989

KAI-SHEK, Chiang; China's Destiny; Taipei-1953

KARAHOCA, Amaç; Doğu Türkistan: Çin Müstemlekesi; İstanbul-1981

MC MILLEN, Donald H.; Chinese Communist Power and Policy in Xinjiang, 1949-1977; A Westview/Dawson Replica Edition; USA-1979

NYMAN, Lars-Erik; Great Britain and Chinese, Russian and Japanese Interests in Sinkiang 1918-1934; Scandinavian University Books

SARAY, Mehmet; Doğu Türkistan Türkleri Tarihi (I); Kitabevi, İstanbul-1997

SCALAPINO, Robert A.; China's Relations with It's Neighbors; In: The China Challenge (American Policies In East Asia); The Academy of Political Science; New York-1991

WANG, David D.; An Oasis for Peace: Zhang Zhizhong's Policy in Xinjiang, 1945-1947; In: Central Asian Survey, (1996), 15(3/4)

WANG, James C.F.; Contemporary Chinese Politics; Prentice Hall, New Jersey-1995

WANG, Jianxin; Religious Legitimation in the Healing Practice of an Uyghur Preacher; In: Journal of Asian and African Studies, No. 52

WARIKOO, K. ; Sincan'da Etnik-Dinsel Uyanış; Avrasya Etüdüleri, c. 2. sayı 4, Kış 1995/96, s.37

DOĞU TÜRKİSTAN'DA İSLÂMİYET VE TÜRKLER

Mümin SERBEST *

İslam dininin Doğu Türkistan'a girmesiyle ilgili olarak ilk göze çarpan, Uygurlar'ın daha önceden Maniheizm, Budizm ve Şamanizm gibi birtakım dinî arayışlara girmesine rağmen milli kimlik ve kültürlerine en uygun buldukları İslam dininde karar kılmaları gerçeğidir. Aslında bu noktada düşündürücü olan hiç şüphesiz İslamiyet'in hangi sebeplerden ötürü Türkler'in milli kimliğine ve kültürüne en uygun din olduğu ve Uygurlar tarafından kısa zamanda kitleler halinde benimsendiğidir. Bu konuda birçok yazır ve tarihçi muhtelif sebepler ileri sürerken, çoğunun hemfikir olduğu ve belki de en önemli sebep halkın İslam öncesi de tek Tanrı inancına sahip bir dininin olması ve hatta bu dinde kabul edilen "Gök-Tengri"nin vasıflarının, İslam dininin tarif ettiği "Allah"ın vasıflarıyla hemen hemen aynı olmasıdır. Türk adı da tek tanrı inancına mensup olan kişi anlamında kullanılmış, sadece bir ırk adı olmayıp muhtelif kavimlerin üst kimliği olmuştur. Bu verilerden yola çıkan bazı tarihçiler de Türkler'in İslam'dan önce sahip olduğu dinin özelliklerinin bir tür "hanif" dinini çağnştırdığını dile getirebilmişlerdir. İşte bu özelliklerinden dolayı ancak müslüman olan Türkler milliyetlerini koruyabilmişler, fakat örneğin ırkça ve kültürece Türk'olan Bulgarlar Hristiyan oldukları için milliyetlerini koruyamamışlar ve başka milletlerin bünyesinde asimile olmuşlardır.

Politeist din ve felsefelerin kıskacında kalan Türkler ancak İslam ile temas edince rahat bir nefes alabilmiş, bu dini tereddütsüz kabul edip onun hizmetkân ve savunucusu olmuşlardır.

İslamiyet'in Doğu Türkistan'a gelişiyile ilgili olarak tarihçilerin öne sürdükleri

muhtelif görüşleri üç ana başlık altında toplamak mümkün görünmektedir.

1- Peygamber efendimizin hicreti esnasında bütün dünyaya dini anlatmak için yolladığı Eshab-ı Kiramla'ından Vahab bin Raşe'nin Çin'e gelmesi ve imparatorun izniyle dini yaymaya başlaması ve bunun Doğu Türkistan'daki tesirleri

2- Emeviler saltanatı döneminde bir düşman gibi görülen Hz. Ali'nin yakınları ve taraftarlarının mevcut yönetimin zulüm ve hakaretlerine dayanamayıp Türkistan'a hicret etmeleri.

3- Çin imparatorunun ayaklanmaları bastırmak amacıyla 756'da Bağdat'taki Abbasi Emiri Ebu Cafer Mansur Abbas'tan yardım talebinde bulunması ve bunun üzerine emirin gelen heyetle birlikte 5000 kadar askeri Çin'e yollanması ve bu askerlerin bir kısmının geri dönmeyerek Çin'e yerleşmeleri.

Konuyla ilgili olarak araştırma yapan M. Hartmann ve R.B. Shaw gibi eski dönem tarihçilerinin de üzerinde durduğu en önemli sebep yukarıda sayılanlardan ikincisi gibi görünmektedir. Bölgedeki mistik ekoller üzerinde yoğunlaşan bu tarihçiler, bu ekollerin kurucularının soy itibarıyla Hz. Muhammed (a.s.)a kadar uzandığı iddialarını incelemişler ve belli bazı soy kütükleri oluşturmuşlardır. Hatta 1858-59 yıllarında Ch. Ch. Valikanov tarafından yapılan bir araştırmada Kaşgarlı hocaların bağlı olduğu mistik ekolün kurucuları olan ve Timur Han'ın İslam'ı kabul etmesinde etkili olan Cemaleddin ve Raşideddin hocaların Hz. Peygamberin kızı Hz. Fatıma soyundan geldikleri inancının halk arasında yaygın olduğu vurgulanmıştır.

Halk arasında "sufi" denilen bu müslüman mistiklerin bölgede İslam'ın

yayılması için yapmış oldukları hizmetin dönüm noktalarını teşkil eden, her ne kadar efsanevi hikâyeleri andırsa da, Karahanlı Saltuk Buğra Han ve Timur Han'ın müslüman olmasıdır. Şöyle ki; bir gün -muhtemelen bir cuma günü- Saltuk ve arkadaşları Kaşgar'ın kuzeyindeki Artuş bölgesi civarında avlanırken yakındaki bir nehrin kıyısında bir kervan görmüşler. Kervandaki insanlar, nehirde abdest alıp namaz kıldıktan sonra Obul Nesli Samanî adındaki zât yüksekçe bir taşın üzerine çıkıp orada bulunanlara vâzelmeye başlamış. Daha önce bölgede hiç rastlamadığı bu grubu tanımak isteyen Saltuk kervana yaklaşmış ve Obul Nesli Samanî'ye kim olduklarını ve nereden geldiklerini sormuş. Müslüman olduklarını ve müslüman olmanın gereklerini öğrenmiş. Ertesi gün ve sonraki otuz gün sürekli gelip Samanî'yle sohbet eden Saltuk'un İslam dini üzerine hiçbir şüphesi kalmamış. Bunun üzerine Samanî "Oğul, sen artık dinini öğrendin, git bunu başkalarına da anlat" diyerek Saltuk'u vazifelendirmiş. Daha sonra han olan Saltuk Buğra bölgede İslam'ın yayılmasına en büyük hizmeti olan hükümdarlar arasında sayılmaktadır. Timur Han'ın müslüman olmasıyla ilgili ise şöyle bir hikaye anlatılır. Birgün Timur köpeğini beslerken huzuruna Hoca Cemaleddin'i getirirler. Timur alaylı bir şekilde, "Şu an senin durumun mu iyi, yoksa şu köpeğin durumu mu?" diye sorar. H. Cemaleddin ise, "Eğer kalbimde iman varsa ben daha iyiyim, ama yoksa o benden iyidir der." Bu sözlerin ve daha sonra gelişen münasebetlerin etkisiyle Timur, Hoca Cemaleddin'e Han olduğu gün müslüman da olacağına söz verir. Ancak Timur'un Han olmasından önce vefat eden Hoca Cemaleddin'in oğlu Raşideddin, Han olduğu gün Timur'u ziyaret eder ve sözünü hatırlatır. Bunun üzerine Timur müslüman olduğunu açıklar ve çok kısa bir zamanda emrindeki 120.000'e yakın asker de müslüman olur.

Şu mahakkak ki, Türkler'in İslamiyet'i kabulleri ile İslam medeniyeti yeni bir hamle gücü kazanmıştır. Siyasî ve içtimai tehlikelerin büyüklüğü bir yana İslam

tefekkürünün Kur'anî olma vasfını yitirmek üzere olduğu bir zamanda son derece kudretli bir milletin İslamiyet'in müdafî olması, üstelik İslamiyet'i sünni ve nebevî bir kadro olan sufilerden öğrenmeleri, İslam Tarihimiz'in en mesud hadiselerindedir. Bu kadronun öğrettiği hakikatlerin Türkler'in manevî bünyesinde meydana getirdiği etkiyi yüzeysel bir şekilde inceleyecek olursak, aşağıdaki sonuçları doğurduğunu söyleyebiliriz.

-Her şeyden önce, Türkler İslam'ı savaş meydanlarında, kan kokan keskin kılıçların korkusuyla değil, sohbet meclislerinde, sufilerin tatlı, ikna edici, hikmet dolu sözlerinde Allah aşkı ve sevgisiyle kabul etmişlerdir.

-Türk milleti hiçbir zaman İslam'ı ırkçı bir yaklaşımla yorumlamamış; onu daha önceden sahip olduğu ideolojilere göre şekillendirmeye çalışmamış, aksine millî karakterini İslam'ın hikmetleri doğrultusunda geliştirmiş ve bu sayede onun bayraktarlığını yapmıştır.

-Türkler'in ahlak anlayışında sadece kötülükte pasif olmak yoktur, bununla birlikte iyilikte ve hayırlı işlerde aktif ve öncü olmak vardır.

-Türkler'de ahlak ve yaşantı her zaman sözlerden bir adım ve bir derece daha ileridir ki bu sayede müslüman olmalarına vesile oldukları diğer milletlerin hayranlığını kazanmışlardır.

-Türkler'de siyasî hakimiyet, dinî otoriteye sahip bir kurum gibi kabul edilmemiştir. Bu yüzden siyasî hakimiyet zayıflasa veya bitse dahi, dinî yaşantı devam etmiş ve içinden yeni bir siyasî yapı çıkarmıştır.

-Türkler âlimlerini peygamberlerin varisçileri olarak kabul etmişlerdir. Kendinden önceki müslüman milletler gibi İslam'ı Asr-ı Saadet'e hapsederek, sonrasında ulaşılamaz, yaşanılmaz bir imkansızlık olarak görmemiş, çağın gereklerine göre onu yorumlayarak İslam'ın bütün yer ve zamanlarda bir uygulama alanı bulabileceğini ispat etmişlerdir.

-Türkler anneye ve babaya "of"

şeklindeki bir isyanı bile yasaklayan İslam'ı son derece iyi hazmetmiş, bu sebeple aile ocağını kutsal kabul etmişlerdir. Türkler'de aile, toplumun kültürel ve fiziksel yapısını doğrudan etkileyen merkezî bir organ statüsündedir. Türk aile ocağında velilerde sevgi ve hoşgörü, çocuklarda ise saygı ve itaatkarlık gibi Kur'anî erdemler hakimdir.

-Türk'ü Türk yapan en önemli özelliği ise sahip olduğu inançtaki samimiyeti ve onun müdafaasında tereddütsüz canını ortaya koyabilme cesaretidir...

Aslında sayılacak daha birçok fazilet ve kazanımlar olmasına rağmen, biz bu kadarıyla yetinip buradan sufilerin sosyal hayatın fizikî boyutundaki tesirlerine geçmek istiyoruz. Bilindiği gibi Türkistan tarih boyunca birçok savaşlara sahne olmuş ve bunların sonucunda epeyce tahrip olmuştur. Bu noktada sufiler yıpranan şehirlerin onarılmasında ve yeniden inşasında, sulama sistemlerinin yenilenip yaygınlaştırılmasında, kale duvarlarının sağlamlaştırılmasında vb. birçok görevde aktif rol almışlardır. Hatta 14. yy'da inşa edilen Aksu şehrinin sufilerin bir eseri olduğu söylenmektedir. Bununla birlikte toplum hayatında rahatlatıcı ve düzenleyici bir konuma sahip oldukları gözden kaçmamaktadır. Bölgede İslam öncesi var olan yerli-göçebe kültürleri arasındaki gerginlik ve sürtüşmeleri, yerleştirdikleri ortak kültür sayesinde ortadan kaldırmayı başarmışlardır. Adeta bir eklem yeri gibi bu kültürleri birbirlerine bağlayarak organik bir bütünlük sağlamışlardır.

Bölge üzerinde yayılma politikaları güden dış güçler (İngiltere, Çin, Rusya...) sufilerin bölgedeki nüfuzunu istismar edip, kendi yararlarına kullanmanın yollarını aramışlardır. Bu amaçla örneğin 17. yy'ın sonlarında çeşitli bahanelerle kandırılan bir kısım Uygur Türk'ü İngiltere'ye götürülüp özel bir eğitime tabî tutulmuş ve önce İran'da sonra ise Doğu Türkistan'da ajan olarak görev yapmışlardır. O zaman Seyyid Han'ın idaresi altındaki Türkistan'da Hoca Hidayetullah ve oğlu Hoca Abbah liderliğindeki bu ajanlar,

kendilerini sufi gibi tanıtıp halkın sevgisini istismar etmişlerdir. Öğretilerinin gerçek sufilerinkinden farklı ve başka din ve felsefelere yönelik olduğu geç de olsa anlaşılan bu kimseler Seyyid Han tarafından Kumul'a sürülmüştür. Bunun üzerine Hoca Abbah önce Tibet budistlerinin başrahibi üçüncü Dalay'dan çeşitli yalanlarla yardım istemiş, ancak başrahibin Seyyid Han'la anlaşması olduğunu ileri sürmesi üzerine bu kez Mançular'la işbirliğine gitmiştir. İçerden isyan çıkarmak suretiyle devleti zayıflatmışlar ve Mançular'ın desteğiyle de Seyyid Han'ı mağlup edebilmişlerdir. Bu işgal 1860'taki Yakup Han isyanına kadar devam etmiştir.

Bu sebeple şu an Doğu Türkistan'da "sufi" denince insanlar durup önce bir düşünürler ve sıkı bir imtihandan geçirilmedikçe bu insanlara güvenmezler. Hoca Ahmet Yesevi'ye sonsuz saygıları olan bu insanların bu şekilde tereddüt etmesi hiç şüphesiz yersiz değildir. Çünkü tarihte sahte peygamberler bile ortaya çıkmışken sahte sufilerin varlığı kaçınılmazdır. Ancak artık bölge halkı da bu gibi tehlikelere karşı gözlerini açmış, teslimiyetin kişilere değil ancak Allah'a ve onun kelamına olduğunun idrakine varmışlardır. Artık bölgede sufi veya molla olduğunu iddia edenlerin görüşleri sıkı bir Kur'anî taramadan geçirilir ve ancak ondan sonra kabul veya reddedilir.

Bu sebeple Doğu Türkistan'da gerek camilerde ve gerekse medreselerde yoğun bir şekilde Kur'an eğitimi verilmektedir. Her ne kadar bu tür eğitimler sosyalist-ateistik geleneğin baskısına maruz kalsa da D. Türkistan halkı yeni nesillere kendi ev yaşantılan içinde bu fırsatı vermeye gayret göstermektedirler. 1949'dan önce kendi hukuk sistemini uygulayabilen Doğu Türkistan Türkleri'nin bu hakkına önce sınırlama getirilmiş ve daha sonra Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla beraber bu hakkı tamamen elinden alınmış ve atetist mahkemelerin vicdanına terkedilmiştir. Yine de bu hukukî tekelleşme müslümanların davranışları için hâlen etkin bir referans

olamamış, özellikle kırsal kesimlerde ise hiçbir mevcudiyet gösterememiştir.

Sonuç olarak denilebilir ki "sufiler" veya nebevî misyonu yüklenmiş "ehl-i beyt" aşıklarının Asya'nın göbeğinde çakmış oldukları bu lahutî kıvılcım, bütün sahtekarların hilelerine ve düşmanların fitnelerine rağmen müthiş bir patlamayla dalga dalga dünyanın dört bir yanına dağılmış ve söndürülmesi mümkün olmayan bir ışık haline gelmiştir. Ne mutlu bir hadisedir ki bu ışığın vücut bulduğu ve yayılmasına vesile olan millet Yüce Türk Milleti olmuştur. Çünkü Türkler'in "kutsal mesajı" yayarken asıl gayeleri taş ve toprakların değil kalplerin fethidir.

BİBLİYOGRAFYA

- KÖPRÜLÜ, Fuad; Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar; Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1984
BEYAZ, Zekeriya; İslam'a Göre Milliyetçilik;

Sancak Yayınları, İstanbul-1994

ÖZTÜRK, Ali; Ötüken Kitabeleri; MEB-1996

ÖGEL, Bahaeddin; Türk Kültürü'nün Gelişme

Çağları; c. 2; 1997

ÇAĞATAY, Neşet; Tarih Boyunca Tasavvufi Düşünce, İstanbul-1974

ÇAĞATAY, Neşet; İslam Tarihi; TTK; Ankara-1993

DANIŞMEND, İ. Hami; Türklük ve Müslümanlık; Okat Yayınları-1959

KALAFAT, Yaşar; Türk İsminin İlâhî Muhtevası; Türk Dünyası Araştırmaları; Şubat-1996

BAŞER, Sait; Kutadgu Bilig'de Kut ve Töre'den Sevgi Toplumu'na; Seyran Yayınları

HO-DONG, Kım; Muslim Saints in the 14th to the 16th Centuries of Eastern Turkestan; Central Asian Survey; Haziran-1997, s.285-322

CENGİZ, İsmail/GAYRETULLAH, Hızır Bek; Çin'de İslamiyet ve Türkler; İstanbul-1983

DIŞ HABERLER

ÇİN-KAZAKİSTAN İLİŞKİLERİNE TEPKİ!..

KAZAK MUHALEFETDEN NAZARBAY'A ELEŞTİRİ...

Çin Hükümeti ile geliştirdiği çok sıcak ilişkilerden dolayı Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbay, ülkesindeki muhalefet grupları tarafından "Çin'in Doğu Türkistan Uygurları"na yaptığı zulümlere göz yumduğu gerekçesiyle acımasızca eleştirildi.

Kazakistan'daki muhalefet partilerinin ortak imzasıyla yayınlanan ve Kazak Hükümeti ve halkına sunulan ortak bildiride, *Doğu Türkistan'dan kaçarak bu ülkeye sığınan Uygurlar'a "mülteci" hakkının verilmesi, Çin mallarına ambargo konulması* istendi.

Kazak Commercial Television'un haberine göre, ülkedeki muhalif partiler, "*Eğer Çin Hükümeti tarafından komşularına yapılan Çin zulmü durdurmadığı takdirde, Çin-Kazak Diplomatik ilişkilerinin derhal durdurulması* da talep edildi.

Kazakistan muhaliflerinin bu şikayetlerine neden olan önemli sebep ise, 30 Aralık 1997 tarihinde Doğu Türkistan'ın başkenti Ürümqi'de Çin Hükümeti'nin 13 Uygur gencini idam etmesiydi.

Bütün bu gelişmelere rağmen Kazak Hükümeti, Çin ile olan ilişkilerinin koordineli biçimde gelişmesinden yana tavır koymayı sürdürdüğünü ifade etmekte "Impact International" dergisi...

Nitekim 15 Ocak 1998 tarihinde, Çin'in başkenti Pekin'de bir basın toplantısı düzenleyen Kazakistan'ın Pekin Büyükelçisi Kuvaniş Sultanov, "Akmola-Pekin arasında gittikçe gelişme gösteren ilişkilerin geçen yıllardan beri daha da pozitif yöne doğru ilerleme kaydettiğinin" altını çizdi. Ve Başkan Nazarbay'ın da Çin-Kazak ilişkilerinin daha da güçlenmesi için çaba gösterdiğini hatırlatarak, 1997 yılı içerisinde Kazakistan ve Çin arasında 9.5 milyar dolarlık petrol anlaşmasının imzalandığına işaret etti. Çin ile Orta Asya'daki Kazak, Kırgız ve Tacik Hükümetleri arasında "sınır ticaret anlaşmaları, bu ülkelerin Cumhurbaşkanı tarafından geçen Nisan'da imzalanmıştı. Sınır ticaretine değişen Kazak Büyükelçinin beyanlarına göre, bu aynı zamanda iki ülke arasındaki askeri alanlarda birbirine olan güven duygusunun da yansımasydı.

"Impact International"ın Şubat sayısındaki habere göre Kazakistan Büyükelçisi Kuvaniş Sultanov, yine, iki ülke arasındaki karşılıklı çıkara dayalı ilişkilerinin gelişmesinden dolayı memnuniyetini ifade ederken, Çin dilinin, Çin Hükümeti tarafından Akmola'ya inşası planlanan "Çin uluslararası Ticaret Merkezi"nin tamamlanmasıyla çok daha popüler hale geldiğini dile getirdi.

Temennimiz Kazakistan Hükümeti'nin "Sarı tehlike" karşısında uyanık olmasıdır. Çünkü eğer tedbir alınmaz ise, Doğu Türkistan'ı işgali altında bulunduran "sarı tehlike" yarın Kazakistan'ı da tehdit eder boyuta ulaşabilecektir. Biz Nazarbay'a güvenmek istiyoruz. Nazarbay da Türklüğe güvenmeli, Türklüğün menfaatlerini korumalıdır.

KERİMOV : “UYGURLAR’A YARDIM EDERSEK, ÇİN İLE İLİŞKİLERİMİZ BOZULUR”

Kazakistan’ın başkenti Astana’da yapılan Türk Devletleri Cumhurbaşkanları Zirvesine katılan Özbekistan Devlet Başkanı İslam Kerimov, zirveden ayrılmadan önce verdiği beyanatta, her yıl gerçekleştirilmekte olan Türk Devletleri Cumhurbaşkanları Zirvesi’ni kastederek, “-geçen zirveler şunu açıkça göstermiştir ki, bu zirveler sağlıklı rekabet ve düşmanlık yaratmıştır” dedi.

Çin işgali altındaki Doğu Türkistan bölgesindeki Uygurlar’ı hedef göstererek, “Türk birliği için bir limit çizilmesi gerektiğini” ifade eden Kerimov; “- Uygurlar, Türk Zirvesi’nden yardım beklemektedir. Uygurlar’a yardım ettiğimiz zaman, büyük ülke olan Çin ile ilişkilerimiz hemen bozulacaktır” diyerek sözlerini tamamladı.

INTAR-TASS ve İnterfax’a demeç veren Kerimov’un bu ifadelerinden Kazakistan’daki Türk Devletleri Cumhurbaşkanları Zirvesi’nde Uygurlar’ın meselesinin gündeme alındığı ve görüşüldüğü anlaşılmaktadır. Yine anlaşılan odur ki, Türk Birliği ifadesi Kerimov’a göre bugünkü Türk Cumhuriyetleri sınırlarında son bulmakta ve bu ifadenin içinde Doğu Türkistan’ın yer almasının doğru olmadığı ifade edilmektedir. Halbuki Türk Birliği’nin sınırları bellidir. Türk Birliği’nin sınırı Adriyatik’den başlamakta ve Çin Seddi’nde yani bugünkü Doğu Türkistan’da son bulmaktadır. Bu gerçeğin gözardı edilmesinin bir manası ve bir faydası yoktur.

ABD- ÇİN ZİRVESİ’NDE DOĞU TÜRKİSTAN UNUTULDU

ABD Başkanı Clinton’un Çin’e yaptığı 9 günlük ziyaret sonrasında ABD ile Çin arasında 47 maddelik bir anlaşma imzalandı. Tibet, Tayvan sorunlarının görüşüldüğü zirvede Doğu Türkistan sorununun dile getirilmemiş olması bağımsız gözlemcilerce utanç verici bir olay olarak yorumlandı.

İnsan hakları sorununa da değinilen görüşmelerde Clinton, Çin Devlet Başkanı Zhang’a hitaben; “-Çin, ancak kendi halkının gerçek anlamda kendini aşmasıyla kendi içindeki potansiyel güçlerle daha da güçlenebilir. Milletlerin gerçek anlamdaki zenginliği, o milletlerin serbest yaratıcılığıyla, serbest iletişim ve teşebbüslerle olabilir. Bu ise, insanların serbest konuşma hakkına, serbest basın-yayın hakkına, serbest örgütlenme ve inanma haklarına korkusuzca sahip olmasıyla mümkün olur” diyerek, Çin işgalindeki milletlere uluslararası müeyyidelerdeki hakların ve özgürlüklerin tanınması gerektiğini ima etti.

UYGUR - AMERİKAN DOĞU TÜRKİSTAN DERNEKLERİ I. KURULTAYI BASIN BİLDİRİSİ

23 Mayıs 1998 tarihinde ABD'nin çeşitli bölgelerinden gelen 52 delegenin katılımıyla I: Uygur - Amerikan Kurultayı Washington'da yapıldı. Bu kurultay neticesinde, Amerika'da yaşayan Uygurlar'ın, Çin'e karşı ittifakını sergileyen Uygur-Amerikan Derneği oluşturuldu. Newyork'da faaliyet gösteren Doğu Türkistan Milli Araştırma Merkezi'nin aktif katkısıyla düzenlenen bu kurultay'a ABD'deki 4 Doğu Türkistan kuruluşu temsilcileri iştirak etti.

Kurultay'da **Dolkun Kamberi**, kurultay hakkında bilgi verdi. **Gulamettin Pahta**, "*dünyadaki Uygur bağımsızlık hareketleri*" hakkında bir konuşma yaptı. **Tuğluk Abdurezzak**, Tanrıdağ Muhacir Öğrenciler ve Alimler Derneği hakkında bir konuşma yaptı. Kanada'daki Uygur hareketinin temsilcisi **Nurmuhammed İbrahimov** söz aldı. **Ethemcan Zakirhan** ise "*Üç Vilayet Devrimi*" hakkında bir konuşma yaptı. **Erkin Sıddık**, "*Çinliler'in Uygurlar'a yönelik Ayrımcılık Politikasının Yeni Yönleri*" hakkında bildiri sundu. Misafir konuşmacı **Jack Churchward**, neden bu kurultaya katılma ihtiyacını hissettiği hakkında bir konuşma yaptı. **Abdurahim Aytbayev** ise konuşmasında "*ABD'deki Uygur Derneklerinin Temel Görevleri*"ne değindi. Bingtuven ve Taklamakan Uluslararası İnsan Hakları Derneği adına **Ablacan Laylinaman** söz aldı. Daha sonra **Kutluk Elmas**, "*Uygur Entellektüllerinin Uygur Kültürünü Dünyaya Yayımadaki Rolü*" konulu bir tebliğ sundu. **Enver Yusuf**, "*ABD'deki Uygur hareketinin geleceği*" konusunda konuşma yaptı. Son olarak tekrar söz alan **Dolkun Kamberi** ise kapanış konuşmasında "*Dünyadaki Uygurlar'ın Geleceği*" ne değindi.

Konuşmaların tamamlanmasından sonra Uygur-Amerikan Derneği'nin yönetim kurulu üyeliği seçimlerine geçildi. Yönetim Kurulu üyeliği için 20 kişi aday oldu. Yapılan seçimler sonucunda; Reşat Abbas, Tuğluk Abdurezzak, Abdurrahim Aytbayev, Turak Hacı, İskender Kadir, Dolkun Kamberi, Gulamettin Pahta, Murat Kadir ve Erkin Sıddık yönetim kurulu üyeliğine seçildiler. 4 Uygur Derneğinin birleşimiyle kurulan **Uygur-Amerikan Derneği** başkanlığına Dolkun Kamberi, Başkan Yardımcılığına Reşat Abbas, Genel Sekreterliğine Erkin Sıddık getirilmiştir.

HABERLER HABERLER HABERLER HABERLER

Ünlü Doğu Türkistan Şairi Dolkun Yasin 60 yaşında	Doğu Perinçek İsmail Cengiz'e 1 Milyarlık Tazminat Davası açtı
Doğu Türkistan'ın Gulca şehrine bağlı Süydün Kasabasinda 8 Uygur genci camiiden çıkarken "niyetleri bozuk, dini propaganda yapmak" suçlarıyla tutuklandı.	Tutuklu Mücahitlere İşkence Eden 3 Çinli Polis Öldürüldü. Olay Korla vilayetine bağlı Uşaktal ilçesinde meydana geldi. Failleri yakalanamadı.
Doğu Türkistan'da namaz kılan, içki içmeyen gençler fişleniyor...	Gulca'da Bağımsızlık Yanlısı 3 Mücahid Mayıs ayında İdam Edildi.
Kazakistan'da Uygur kadınları ara- sında dayanışmayı güçlendirmek ve Doğu Türkistan'daki kadınların haklarını savunmak amacıyla Nazugum Cemiyeti kuruldu. Cemiyetin Başkanlığına Dilberim Samsakkızı getirildi.	Vakıf Başkanımız Rıza Bekin, Al- manya'da Uluslararası İnsan Hakları Dernekleri Almanya şubesinde dü- zenlenen Uluslararası İnsan Hakları Toplantısı'nda bir konuşma yaptı. Toplantıda Küba, Rusya ve Tibet delegeleri de hazır bulundu.
Doğu Türkistan'ın Korgas Sınır Kapisında Çatışma Çıktı - Çatışmada üç Çinli asker ile bir Uygur genci yaralandı.	III. Olağan Kongresi yapılan Doğu Türkistan Dayanışma Derneği Başkanlığına ikinci defa Seyit TARANCI seçildi.

Doğu Türkistan Dayanışma Derneği toplantısında Ahmet İgemberdi konuşurken

<p>Peylo Cezaevi'nden 11 Uygur Genci Kaçırıldı. Hapishane baskınında meydana gelen çatışmada dokuz Çinli güvenlik mensubu öldürüldü. Keremcan isimli mücahid ise şehit oldu.</p>	<p>Çinliler , aşı yapmak bahanesiyle 150 Türk Çocuğunu Zehirledi. 10 Uygur Çocuk . Yapılan Aşı'dan Öldü... Olay Gulca'nın Kepekyüzü mahallesinde 8 Mayıs günü meydana geldi.</p>
<p>Kazak Türkleri Vakfı'nda yapılan seçimde Ömer Yiğit tekrar vakıf başkanlığına seçildi.</p>	<p>Gulca Şehri Hapishanelerinde 17 bin Uygur Türk'nün tutuklu olduğu tesbit edildi.</p>
<p>Eskişehir Ülkü Ocakları tarafından "Doğu Türkistan Gerçeği" konulu panel düzenlendi. Panelde Vakıf adına Hamit Göktürk ile Kırıkkale Türk Ocağı Başkanı Av. Mustafa Kıvanç konuşma yaptılar.</p>	<p>Doğu Türkistan'da Onbinlerce İşçi Sokağa Döktü. Urumçi'de Mayıs ayında meydana gelen protesto gösterisinde Çin'den gelen göç akımının durdurulması talep edildi.</p>

DOĞU TÜRKİSTAN GÜNÜ

İstanbul Valiliği koordinatörlüğünde Eminönü Belediye Başkanlığı'nın katkısıyla Hoca Ahmet Yesevi Vakfı'na düzenlenen "Fatih'ten Atatürk'e Türk Dünyası Günleri" dolayısıyla 23 Mayıs günü Doğu Türkistan Dayanışma Derneği ve Doğu Türkistan Vakfı tarafından "Doğu Türkistan Günü" tertip edildi. Prof. Abdulkadir Donuk ve İsmail Cengiz birer konuşma yaptılar. Derneğimizin Kadınlar Kolu Sorumlusu Nurale Gök-türk "Dobba ve Resim Sergisi" açtı. Sanatçımız Ferhat Tanrıdağlı ve Ekibi Türkistan müzik ve folklorundan örnekler sundular. Sanatçımız Abdullah Köse Türkistan ezgilerinden 4 parça söyledi. Çocuklar Korusu Türkistan marşlarını seslendirdiler. Gazeteci Kemal Çapraz ve Fuat Hüdaferdi Doğu Türkistan hakkında dia gösterisinde bulundu.

Türkistanlı çocuklarımız milli oyunlarını sergilerken

TEŞEKKÜR

İKÂMET KARARNAMESİYLE
YAKLAŞIK 100 BİN SOYDAŞIMIZIN
GÖZYAŞLARININ DİNMESİNE
VESİLE OLAN
İNSAN TACİRLERİNİN VE
ÇIKAR ÇETELERİNİN ELİNDE
OYUNCAK OLMAKTAN KURTARAN

DEVLET BAKANI
VE HÜKÜMET SÖZCÜSÜ
Prof. Dr. Ahat Andican'ın

BU HİZMETİ UNUTULMAYACAKTIR...
16.5.1998'DEN ÖNCE TÜRKİYE'YE
GELDİĞİ HALDE HENÜZ İKÂMET
ALAMAYAN 100 KADAR DOĞU TÜRKİS-
TANLI SOYDAŞIMIZIN DA DERDİNE DEVA
OLACAĞI ÜMİDİYLE KENDİLERİNE
MİNNET VE ŞÜKRANLARIMIZI SUNARIZ.

DOĞU TÜRKİSTAN MİLLİ MERKEZİ
KOORDİNATÖRLÜĞÜ

Devlet Bakanı Andıcan Vakfını Ziyarette

Devlet Bakanı Andıcan Vakfı ve Dernek Üyeleriyle

شەرقى تۈركىستان ئاۋازى

